

עיקרי השולחן

(כרך ד')

סיכום בהיר ותמציתי
לשולחן ערוך ולנושאי כליו
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון

הלכות חופה וקידושין

אבן העזר וחושן משפט

ובו ד' חלקים:

א. מבואות לטור ולבית יוסף

א. מבואות לטור ולבית יוסף
ובו מראי מקומות לכל סימן,
כהכנה ללימוד הטור והבית יוסף

ב. עיקרי השולחן

ב. עיקרי השולחן
ובו יבוארו פסקי השו"ע והרמ"א עם
מקורותיהם בש"ס ובראשונים, ודברי נושאי
הכלים, ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו

ג. ושנתם

ג. ושנתם
ובו נושאי הסימנים, והנושאים העיקריים
והמשניים שבכל סעיף ודינם, ונוטריקונים
לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחוזדים בפך

ד. עיקרי מבחן השולחן

ד. עיקרי מבחן השולחן
ובו שאלות לחזרה ממבחני הסמכה [ומראי
מקומות לתשובות], לפי סדר הסימנים
והסעיפים, שיועילו מאוד לנבחני "יורה יורה"

חובר בס"ד ע"י

משה ב"ר שלמה כהן

וצוות תלמידי חכמים

במפעל "עיקרי השולחן"

עיה"ק ירושלים תובב"א

הבהרה לציבור הלומדים:

אין תחליף ללימוד ההלכה באותה דרך שלמדורבותינו
מדורי דורות:

מתוך עיון בגמרא, בראשונים, טור, בית יוסף, שולחן
ערוך, רמ"א ונושאי כליהם עד לפוסקי הדורות
האחרונים.

עם זאת לומדים המעוניינים בכלי עזר שיסייע לסדר את
לימודם, יוכלו להיעזר בספר זה, בכדי ללמוד כל
הלכה בצורה יסודית ולחזור על הנלמד.

ו ז א ת ל מ ו ד ע י :

ספר זה נועד לסיכום וסידור השיטות השונות של רבותינו ולא על מנת להורות הלכה למעשה.
בשאלת הלכה למעשה יש לעיין במקור הדין ולפנות למורה הוראה מוסמך.
במידה וטעינו או נפלה טעות דפוס, אנא כתבו לנו בכדי שנוכל לתקן במהדורה הבאה.

ניסן התשפ"א

מען למכתבים, הנצחות והקדשות:

מפעל "עיקרי השולחן"

ללימוד פסקי השו"ע והרמ"א

עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים

ודברי הגו"כ על השו"ע

בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון

רח' בן ציון 24/8, ירושלים, מיקוד: 9542337

טל': 02-65-141-96

דוא"ל: ikarei613@gmail.com

כל הזכויות שמורות

היות ובספר זה הושקע הון רב ויגיעה של שנים רבות,
לכן על פי דין תורה ולהבדיל על פי הזכויות הבינלאומיות, אנו אוסרים
בכל תוקף כל הדפסה, צילום והעתקה מספר זה בכל אמצעי שהוא,
בלא לקבל בכתב את רשותו של הרב משה כהן, בעל הזכויות.

עיצוב כריכה ושערים: נ. ויסקופף

דפוס דורות בע"מ

עיקרי השולחן

שיטת לימוד מאירת עיניים המקלה על הזיכרון
שזכתה להסכמת גדולי הדור ולברכתם

הסדר והמעלות שבספר זה

א. סיכום בהיר ותמציתי

ב. סדר שיטתי [הקדמה לסעיף (במידת הצורך), עיקר הסעיף, הרחבה לסעיף]

ג. ניקוד לשון השו"ע והרמ"א

ד. הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף

ה. השתלשלות ההלכה - מהמקור בגמ' עד לפסיקתה

ו. שינון מהיר

ז. זכירת הלימוד ["ושנתם - שיהיו דברי תורה מחודדים בפיר" (קידושין ל/א)]

ח. נוטריקונים - לזכירת נושאי הסימנים והסעיפים, [וכן 'סימנך...' - ובו קיצור לזכירת מספר דינים]

ט. תוספת סימונים:

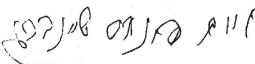
👉 סימון למחמיר

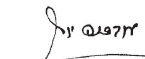
📖 סימון למקל

🕒 סימון לשיטה שאינה מחמירה ואינה מקלה

י. הכנה מצוינת לבחינות הסמכה ל"יורה יורה" [ובפרט שהוספנו מאות שאלות מהמבחנים, ומראי מקומות לתשובות]

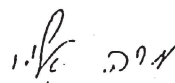

הרב יצחק טובי' ז"ל
גאב"ד בד"צ העדה החרדית

הרב חיים פנחס שיינברג
ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקרתית מטרסדורף

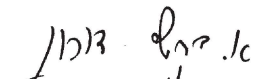

הרב עובדיה יוסף
הראשון לציון
ונשיא מועצת חכמי התורה

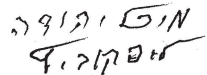

הרב משה שטרנברג
ראב"ד בד"צ העדה החרדית

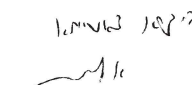

הרב מנשה [קליין] הקטן
אבדק"ק אונגוואר
ור"מ ד'שיבת "בית שערים"

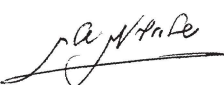

הרב מרדכי אליהו
הראשון לציון
והרב הראשי לישראל לשעבר

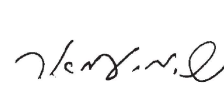

הרב משה הלברשטאם
חבר בד"צ העדה החרדית

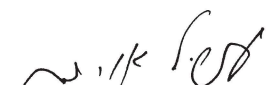

הרב משה זילברשטיין
הראשון לציון והרב הראשי לישראל

הרב מיכל יהודה ליפקוביץ
זכרון מאיר, בני ברק

הרב אשר זעליג ז"ל
רב קהלת טשכנוב רמות
גאב"ד "דרכי הוראה" ור"י חת"ס

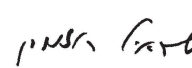

הרב שמואל אליעזר שטרון
דומ"צ בד"צ של מורן הגר"ש ואזנר
ראש ישיבת חוג חת"ס ורב מערב בני ברק

הרב שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

הרב עזריאל אויערבאך
רב בית הכנסת "חניכי הישיבות",
בית וגן, ירושלים

הרב שמאי קהת הכהן גראס
מו"צ דקהל מחזיקי הדת
דחסידי בעלזא בא"י

הרב יצחק זילברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן, בני ברק

הרב שריאל רוזנברג
רב שכונת רמת דוד, בני ברק
ראב"ד בד"צ דהגר"נ קרליץ

הרב יצחק יוסף
הראשון לציון
והרב הראשי לישראל

הרבנים שהשתתפו בספר זה:

ראש מפעל "עיקרי השולחן" ועורך ראשי

הרב משה כהן

עורכים

הרב שי צדוק, הרב יצחק חכם פור

הרב אלישע אבינר, הרב משה כהן

השאלות ממבחני הסמכה ל"יורה יורה", בתוספת מ"מ לתשובות, אשר הוגהו ע"י הבוחן הבכיר הרב הגאון שלמה סויסה
הרב הגאון בניהו דיין, הרב הגאון נחום אליה, הרה"ג ברוך כהנא, הרה"ג נחום בורשטיין

הרב יהודה יוסף סיטבון, הרב שי אליאס, הבה"ח אלחנן שלמה כהן

הרב ירון איתן

הרה"ג ברוך כהנא

הרב משה קפלן

מבואות לטור ולבית יוסף

עיקרי מבחן השולחן

יעוץ וביקורת

הגהה

הגהה לשונית

מפתח אלפביתי

עימוד מפתח אלפביתי

נברשתא דדהבא

להאי גברא רבה, אוצר כלי חמדה

כבוד הרב הגאון רבי יוסף אליהו שליט"א

ראש בית המדרש הגדול "דרכי הוראה לרבנים",

אשר העמיד הרבה רבנים מצויינים בארץ ובתפוצות,

בבית מדרש זה זכינו לברר וללבן את ההלכות שבספר זה, וללמוד ב"דיבוק חברים"

פטרונאי מפעל "עיקרי השולחן"

אשר התעטרו בכתרה של תורה וצדקתם עומדת לעד

תלמודו בידו

הלכות מליחה ובשר בחלב

עיקרי השולחן

הלכות מליחה ובשר בחלב

ה"ה יצחק לייב ורות רעננערט הי"ו

תלמודו בידו

הלכות נדה

עיקרי השולחן

הלכות נדה

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה מלכה לחמי תחי'

תלמודו בידו

הלכות ביקור חולים ואבלות

עיקרי השולחן

הלכות ביקור חולים ואבלות

הרה"ג רבי משה ויעל סעדון שליט"א

תלמודו בידו

הלכות חופה וקידושין

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה יפה כהן תחי'

עיקרי השולחן

הלכות חופה וקידושין

ר' שלמה ז"ל ותבלט"א ה"ה יפה כהן תחי'

לזכרון עולם

"וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם..." (ישעיהו נ,ה)

הלימוד בספר זה

לע"נ

אבי מורי

איש אמת, שעסק בצרכי ציבור באמונה, גבאי ביהכ"ס "אוהל משה ואבנר",
רחמן וגומל חסדים, האיר פנים, אוהבה של ארץ קודשנו, נתן מבטחו בקב"ה,
וזכה לראות דור ישרים מבורך

ר' **שלמה כהן** ז"ל

ב"ר אהרן וגובהר ז"ל

נלב"ע כ"א בשבט ה'תשפ"א
וזכה להיטמן ברגבי ארץ קודשנו

תנצב"ה

אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחיותו בתחיית המתים,
ויקוים בו מאמר הנביא: "הַקִּיצוּ וְרַנְּנוּ שְׂכְנֵי עֶפְרַיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְקָה" (ישעיה כו, יט)

תיבדל לחיים טובים וארוכים אמי היקרה אשת חיל עטרת בעלה

מרת **יפה כהן** תחי'

על כל טוב לבה ודאגתה לכל משפחתה במשך שנים רבות,
ה' יזכה אותה לבריאות איתנה ונחת מכל יוצ"ח,

וכן יברך את כל ילדיה היקרים מפז

ה"ה אליהו וטלי כהן הי"ו

ה"ה יהונתן כהן הי"ו ומרת אורה ע"ה

הרב משה ושושנה פיקאלי שליט"א

ה"ה אבינועם ופלורה ג'בלי הי"ו

הרב משה ותרצה כהן שליט"א

הרב רוני ונויה כהן שליט"א

ה"ה אבנר וצופיה כהן הי"ו

ה' ישמרם מכל רע ויאושר חלקם בזה ובבא,

וזכות רבותינו הראשונים והאחרונים ומאורי הדור שבררנו את מקחם בספר זה,
תגן עליהם ועל כל משפחתם "אלף המגן", ויזכו לבריאות איתנה, אושר, עושר, וכבוד וכל מילי דמיטב,
אך טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם,
כי נאמן הוא ה' הטוב לשלם טוב לכל עושי טוב וחסד

לזכרון עולם

"וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם..." (ישעיהו נ,ה)

לע"נ

הגאונים הגדולים עמודי ההוראה
שזכינו להיכנס לקודש לפניהם
ולקבל את ברכתם לספר "עיקרי השולחן"
והמריצונו למלאכת קודש זו

הראשל"צ רבי **מרדכי צמח אליהו** זצוק"ל
בן המקובל רבי סלמאן ומזל זצ"ל
נלב"ע כ"ה בסיוון תש"ע
[הרב הוסיף שספר זה הוא בגדר "הטוב והמיטיב"]

נשיא מועצת חכמי התורה
הראשל"צ רבי **עובדיה יוסף** זצוק"ל
בן רבי יעקב וגורג'יה זצ"ל
נלב"ע ג' במר-חשון תשע"ד
הראשל"צ רבי **אליהו בקשי דורון** זצוק"ל
ב"ר בן-ציון וטובה בהיה ז"ל
נלב"ע י"ט בניסן תש"פ
[הרב בענוותו ביקש ממני באופן אישי להביא לו את ספרנו]

תנצב"ה

"להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא" (ברכות ה/ב)

לע"נ

הגאונים הגדולים עמודי ההוראה
שזכינו להיכנס לקודש לפניהם
ולקבל את ברכתם לספר "עיקרי השולחן"

רבי **יוסף שלום אלישיב** זצוק"ל
נלב"ע כ"ח בתמוז תשע"ב

רבי **חיים פנחס שיינברג** זצוק"ל
ראש ישיבת "תורה אור", ומורה הוראה דקרית מטרסדורף
נלב"ע כ"ז באדר תשע"ב

רבי **מנשה [קליין]** הקטן זצוק"ל
אבדק"ק אונגוואר, ור"מ דישיבת "בית שערים"
נלב"ע כ"ט באלול תשע"א

רבי **מיכל יהודה ליפקוביץ** זצוק"ל
ראש ישיבת פוניבז' לצעירים, מח"ס מנחת יהודה
נלב"ע כ"ו בסיוון תשע"א

תנצב"ה

"להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא" (ברכות ה/ב)

לע"נ

מור חמי

אישי ישר ואוהב אמת, חינך באהבה ובמסירות את ילדי ישראל, בעל טוב לב ומסור ליוצ"ח,
אוהבה של ארץ קודשנו, וזכה לראות דור ישרים מבורך

ר' **דב נחמני** (קלופפר) ז"ל

ב"ר דוד שמואל ולאח נחמני ז"ל
נלב"ע י"ד בשבט תשע"ט

תנצב"ה

אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחיותו בתחיית המתים,
ויקיים בו מאמר הנביא: "הַקִּיצוּ וְרַגְנוּ שְׁכְנֵי עֶפְרַיִם כִּי טַל אֹרֶת טַלְפָּה" (ישעיהו כו, יט)

תיבדל לחיים טובים וארוכים חמותי היקרה אשת חיל עטרת בעלה

מרת **רחל נחמני** (לבית פישר) תחי'

על כל טוב לבה ודאגתה לכל משפחתה במשך שנים רבות, ה' יזכה אותה לבריאות איתנה ונחת מכל יוצ"ח,

וכן יברך את כל ילדיה היקרים מפז

הרב הגאון מאיר וברוריה סייג שליט"א

הרה"ג מרדכי אליעזר והדסה נחמני שליט"א

הרב משה ותרצה כהן שליט"א

ה' ישמרם מכל רע ויאושר חלקם בזה ובבא,

וזכות רבותינו הראשונים והאחרונים ומאורי הדור שבררנו את מקחם בספר זה,

תגן עליהם ועל כל משפחתם "אלף המגן", ויזכו לבריאות איתנה, אושר, עושר, וכבוד וכל מילי דמיטב,

אך טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם,

כי נאמן הוא ה' הטוב לשלם טוב לכל עושי טוב וחסד

ט	הקדמה:
יא	מבנה הספר ודגשים חשובים
יב	המפתח להצלחה בלימוד, דוגמאות להצלחה
טז	הסכמות

1	חלק א' - מבואות לטור ולבית יוסף - ובו מראי מקומות לכל סימן, כהכנה ללימוד
2	מאמר בדבר חובת לימוד המקורות

17	חלק ב' - עיקרי השולחן - ובו יבוארו פסקי השו"ע והרמ"א עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים, ודברי נושאי הכלים על השו"ע והרמ"א
----	-------	--

אבן העזר

הל' קידושין

19	סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים
25	סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים
45	סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר וכו', ובו י' סעיפים
63	סימן ל"ד - ברכת האירוסין, ואם צריך עשרה, ובו ד' סעיפים
69	סימן מ"ב - אין מקדשין אלא לרצון האשה ובפני שני עדים, ובו ה' סעיפים

הל' חופה/נישואין

94	סימן ס"א - חופה לענין מה קונה, ובו ב' סעיפים
105	סימן ס"ב - מתי מברכים ברכת חתנים, ואם אוכלים בהרבה בתים, ובו י"ג סעיפים
127	סימן ס"ג - בעילת מצווה וברכתה, ובו ב' סעיפים
131	סימן ס"ד - זמן נישואי בתולה ואלמנה, ואם אינו רוצה לעשות סעודה, ובו ו' סעיפים
141	סימן ס"ה - מצווה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה, ובו ד' סעיפים

הל' כתובה

146	סימן ס"ו - כמה דיני כתובה, ובו י"ג סעיפים
172	סימן קכ"ו - נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו, (סע' א-ז)

חושן משפט

הל' עדות

190	סימן ל"ג - פסולי עדות מחמת קורבה, ואשה ועבד, ובו י"ח סעיפים
211	סימן ל"ד - עדים הפסולים מחמת עבירה, ובו ל"ה סעיפים

הל' שטרות

260	סימן מ"ב - שכותבין השטר בכל לשון, ודין אם אין המטבע מפורש בו, ובו ט"ו סעיפים
281	סימן מ"ד - דין חזרת השטר בשיטה אחרונה, וכיצד מקיימים המחוק והתלום, ובו י"א סעיפים
297	סימן מ"ט - שיכירו העדים שם הלווה והמלווה, ודין טעות השמות והסכום, ובו י' סעיפים

313	חלק ג' - ושנתם - ובו הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף ודינם, לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחודדים בפין
-----	-------	--

337	חלק ד' - עיקרי מבחן השולחן - ובו שאלות ממבחני הסמכה ל"יורה יורה", לפי סדר הסימנים, ומראי מקומות לתשובות, [חשיבות הכתיבה, ועצות לנבחנים]
-----	-------	--

360	מבחן הסמכה לדוגמא, ומראי מקומות לתשובות
365	מפתח עניינים אלפביתי לחלק "עיקרי השולחן"
387	נושאי הסעיפים לפי סדר הסימנים
392	פענוח ראשי תיבות וקיצורים, ספרים שהוזכרו בספר זה
396	נוטריקונים - לזכירת נושאי הסימנים בשו"ע

עיקרי השולחן

הקדמה

"עֲזָרֵי מַעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ" (תהלים קכא, ב), **"ה' שָׁפְתַי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתְךָ"** (תהלים נא, יז).

מתוך שבח והודאה לה' יתברך על כל אשר גמלנו, ועל הזכות הגדולה שנפלה בחלקנו לזכות את הרבים בסדרת הספרים החשובה "עיקרי השולחן", אשר זכתה לעלות על שולחנם של מלכים "ומאן מלכי רבנן", הם גדולי ומאורי הדור שעודדו אותנו למלאכת קודש זו, ועיטרו את הספרים בהסכמותיהם וברכותיהם הנלהבות.

בס"ד סדרת ספרי "עיקרי השולחן" שיצאה לאור על הלכות מליחה ובשר בחלב, הלכות נדה והל' אבלות, וחלקם הופיעו אף במהדורה חמישית, הגיעה להיכלי תורה רבים, והתקבלה באהבה וברוב חיבה בקרב לומדי ההלכה והציבור הרחב בארץ ובעולם, הודות לכך שהספרים ערוכים בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון.

אלפי אברכים ובפרט תלמידי חכמים המתכוונים למבחן "יורה יורה" נעזרו בספרים אלו, כיון שיש בהם כמה מעלות: סיכום בהיר ותמציתי, סדר שיטתי, הגדרת הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף, השתלשלות ההלכה [מהמקורות בש"ס, שיטות הראשונים והאחרונים, פסקי השו"ע, הרמ"א ונושאי כליהם, ופוסקי זמננו]. שינון מהיר, תוספת סימונים [למחמיר ולמקל]. ובספר הנוכחי הובא בסוף כל סימן - סיכום הסימן בקצרה, ונושאי הסעיפים בנוטריקונים [המקלים על זכירת הנושאים בכל סעיף וסעיף]. ויש בכך הכנה מצויינת לבחינות, מכיון שהכל ערוך בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו.

תגובותיהם החמות של מרגן ורבנן, ופניותיהם החוזרות והנשנות של לומדים רבים, הם שעודדו אותי לחבר עוד ספרים, כפי שאמחיש זאת לקמן.

בשנת תשס"ד נכנסתי לקודש קמי הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד לכל מקהלות האשכנזים, וסגן נשיא העדה החרדית, אשר נתן את הסכמתו החמה לספר על הל' אבלות, ולהפתעתי כעבור כמה חודשים התקשר אלי בנו של הרב לברר אם הספר יצא לאור, וכיצד ניתן להשיגו.

וכיוצ"ב אירע לי עם הראשל"צ הגאון הגדול רבי יצחק יוסף שליט"א, שבכל פעם שפגשתי את הרב, האיץ בי להוציא עוד ספרים, וזרזני במלאכת הקודש. ויתרה על כך בשנת תשע"ח כשהגעתי לראשל"צ להזמינו לחתונת בתי שתחי', הרב מיוזמתו הראה לי את סדרת ספרי "עיקרי השולחן" המונחת בספרייתי, ואמר: "קודם כל תראה את הספרים!" ורק אז נתן לי את רשות הדיבור¹.

כידוע יש מעלה גדולה בכתיבת ספרים כמש"כ הרמב"ם (בפתיחה לספר מורה נבוכים): הכותב ספר, הרי הוא כאילו דרשו לאלפים, עכ"ד, ומבואר ברא"ש (ריש הל' ס"ח) על הפסוק "וְעֵתָהּ פָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת" (דברים לא, ט). שזו מצווה, וכ"כ הטור והבית יוסף (יו"ד ס"ו ע"ו), וע"ע במהרש"א (ב"ב י"ב ד"ה "שהיו אומרים אשר"), ובדברי הגאון יעב"ץ (בספר מגדל עוז, עילת הכתיבה, ע"ב אות ב, דף קט"ו ב, ובהגהותיו לסנהדרין צ"א/א), ובפלא יועץ (בערכים: אסופה, זכיה, ספר). וכתב הילקוט יוסף (הל' אבלות מהד' תשס"ד ס"ל סע' יב בהע' ש) - בשם הפוסקים שהדפסת ספר חדש הבא להאיר עיני ישראל בהלכה, אין לך מצוה חשובה מזו, שאין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ועי"ש, ובהערות^{2,3}.

¹ מעשה זה עם הראשל"צ סייע לי לבאר לחברותא שלי את ההלכה הבאה, שכן דין ידוע שהאשה מתקדשת דוקא אם האיש נתן לה פרוטה או שווה פרוטה (אבהע"ז ס"ו כז סע' א), אולם עם זאת פוסק השו"ע דאף במקרה שהאיש לא נתן לה פרוטה, מ"מ אם האשה נתנה לאדם חשוב דינר ויש לה הנאה בכך שקיבל ממנה, היא מקודשת לו, מחמת אותה הנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (שו"ע שם ס"ו כז סע' ט, וסי' כט סע' ד). וסיפתי לחברותא שלי, כי בזמנו נתתי לאחד ממכרי את ספרנו "עיקרי השולחן" על הל' נדה, והוא נתן לי במתנה מאה דולר; ומאידך הראשל"צ הראה לי את סדרת ספרי "עיקרי השולחן" המונחת בספרייתו. ושאלתי את חברותא, ממה יש לי יותר הנאה מהמאה דולר שפלוגי נתן לי, או מסדרת "עיקרי השולחן", המונחת בספרייתו של הראשל"צ? ודאי שהנאה גדולה יותר לראות את הספרים מונחים בספרייתי, וה"ה שהאשה כיון שיש לה הנאה שפלוגי קיבל ממנה, היא מקודשת לו.

² פוק חזי מש"כ הגאון המופלא רבי רחמים פלאג"י בספר אבות הראש (בהקדמתו לח"ב אותיות א-ט) - "ע"י ספרים הרבה יגדיל תורה ויאדיר... להדפיסם ולהעמידם לעד לעולם... מעלים עליו כאילו הקריב קרבנות... וכל שכן אם יעלה על מזבח הדפוס... מזכה את הרבים שילמדו בספר ההוא... כי יפוצו מעיינותיו חוצה, כי ע"י הדפוס מתגלה הדבר ביותר והרי הוא כאילו דרשו בתוך רבבות אלפי ישראל, ולימטי ליה הנאה פרי מעלליו יאכל בעולם הזה ובעולם הבא, שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ותשיביע בצחצחות נפשו באיזה זמן מן הזמנים לדור דורים, כמו שדרשו חז"ל על הפס' "דוֹבֵב שְׁפָתַי יִשְׁתִּי" (שיר השירים ז, ט) - שכל ת"ח שאומרים דבר שמועה משמו בעוה"ז, שפתותיו דובבות בקבר ויש לו הנאה ונחת רוח כשותה יין קונדיטון (כמש"כ בירושלמי דשקלים דף ז/ב), ובה יקנה זכרון ויד ושם טוב מְגֻנִים וְשָׁפְתַי רְנָנוֹת", עכ"ל ועי"ש.

³ ועתה ראיתי את דברי קודשו של החתם סופר (שו"ת או"ח סי' ר"ח) וז"ל: "כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו, רבצה בו האלה האמורה במילי דאבות (פ"א מ"ג) נגיד שמא אבד שמא, ולא תעשה ידיו תושיה להוציא מחשבתו אל הפועל... ולעומת זה, הידוע בעצמו כי כל מגמתו לשם ה'

אַבְן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים הַיְתָה לְרֹאשׁ פְּנֵה (תהלים קיח, כב)

כתב הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט, שכוונת השו"ע היתה שלא יפסקו דין מהשו"ע בלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובב"י, עכ"ד⁴. ומאז חיבר מרן את השו"ע וגלי דרעייה ונפק נהורא בבי מדרשא, ופרש עליו הרמ"א את המפה הטוהרה, ועליהם נוספו דברי הנושאי כלים והאחרונים.

והבית שמואל כתב בהקדמתו לאבן העזר - ש"אבן העזר" הוא בבחינת "אַבְן מַאֲסוֹ הַבּוֹנִים", מחמת הקושי של לימוד חלק זה⁵. והגדילו לעשות ה"חלקת מחוקק" וה"בית שמואל" שעשו "אַבְנֵי לְתוֹרָה" לבאר חלק מורכב זה, ובדורנו המכונים התורנים שההדירו דבריהם⁶, אך עדיין מחמת עומק הדברים והקושי בהבנתם⁷, וריבוי השיטות, פעמים שהלומד אינו מוצא ידיו ורגליו, לזכור את מקורות הגמרא, שיטות הראשונים והאחרונים, פסקי השו"ע והרמ"א, ודברי נושאי כליהם, ופוסקי זמננו שמימיהם אנו שותים.

על כן 'אַבְרָתִי פְּגָרִי חֲלָצִי ושינסתי מותני' לחבר בעז"ה את הספר הנוכחי על הל' חופה וקידושין, בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון, והוא בבחינת "פנים חדשות" באו לכאן (אבהע"ז סי' סב סע' ז-ח). וחשיבות גדולה יש ללימוד הלכות אלו, ובפרט לרבנים ועורכי חופות, כמובא במסכת קידושין ו/א - "אמר רב יהודה אמר שמואל כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין, לא יהא לו עסק עמהם".

"מכאן מודעה רבה לאורייתא" - לכל המתעתדים להיות רבנים ועורכי חופות "כדת משה וישראל", ללמוד היטב הלכות אלו על בוריין, בכדי שלא יבואו לידי מכשול וטעות חלילה, ולא תצא תקלה מתחת ידם.

מטרות הספר

- לסייע ללומדים - לחזור על לימודם בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון, ולהבחין עליו ולהגיע למצוינות.
- לסייע למלמדי הלכה, ראשי כוללים ורבנים - ללמד הלכות מורכבות וסבוכות בצורה מאירת עיניים.
- לתת מענה למורי הוראה ונושאי תפקידי רבנות בארץ ובעולם, ולהשיב לשואלים את דבר ה' כהלכה⁸.
- לפתוח את שערי ההלכה היהודית לעומקה בפני הציבור הרחב הצמא לדבר ה', שכן לימוד הלכה ביסודיות דורש השקעה עצומה ומונע רבים מלהגיע אליו, על כן התעוררנו להתמסר לעניין, ולהגיש בפני הלומדים ספר מסודר שיהיה כשולחן ערוך ומוכן לאכילה.

יתברך להגדיל תורה ולהאדירה ורק מונע בר מפני חשש מבקרי מומין ומלעיגים ומלעיבים במלאכי ה', עבירה היא בידו, וכשם שיקבל עונש על הדרישה הנ"ל, כן יענש זה על הפרישה⁹, עכ"ל ועי"ש.

למען האמת בראותי את דבריו של החת"ס נרתעתי, אך מיד נזכרתי שבמשך שנים רבות, אף כשהוצעה לי משרה תורנית והיה ביכולתי להרוויח ממון רב, דחיתי הצעה זו, בכדי שאוכל להתרכז בלימוד הסוגיות ובכתיבת הספרים. בכל מהלך כתיבת הספרים - המטרה שניצבה מול עינינו היא טובתם של הלומדים, ובהתאם לכך סוכם הדברים!

ויתרה על כך אציין שבשנים האחרונות אף שהיו לי טרדות רבות [לרבות ימי ה'סגר' מחמת מגפת ה"קורונה" לא עלינו, שקויים בנו מאמר הנביא: "לך עמי בא בחדק ויסקר (דלתיך) דלתך בעדף חבי כמעט רגע עד (יעבור) יעבר וְעַם" (ישעיה כו, ט)], השתדלנו בס"ד להתמיד בלימוד ובסיוכום, דבר שדרש מאתנו כוחות רבים ועצומים, ו"דמים" - תרתי משמע, וקויים בי - "וְתוֹרָה שְׁלֵמָתִי בְּאֵף (פְּקִשִׁי) הִיא שְׁעֵמֶדָה לִי" (קהלת רבה ב', רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ב), וברוך ה' ראינו סיעתא דשמיא בלימוד ובחיבור הספר, וזכינו לברך על המוגמה.

ואחרי כותבי זאת, מצאתי מרגיאתא טבא, ובס"ד כיוונתי לדעת כמה אשלי רבירי - שתמהו על מש"כ החת"ס, כגון הגאון רבי דוד שפרבר בשו"ת אפרקטא דעניא (סי' ב), וכ"כ הגאון רבי אברהם פלאגי' בספר פדה את אברהם (מערכת סי' אות ז', דף י"א ע"ד) - שאדרבה מצוה להדפיס חיבוריו בחייו, כדי שלא ילכו לאיבוד, כמו שקרה להרבה מחברים, וכן העלה הגאון רבי משה שטרנבוך בהקדמה למועדים וזמנים ח"א, והובאו דבריהם בשו"ת יחיה דעת (ח"ג סי' עד ס"ק ז), עי"ש.

⁴ ועי"ש, ובדברי המהרש"א סוטה כב/א ד"ה ירא שהובאו במכתבו של הראשל"צ הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א לספר זה.

⁵ וז"ל הבית שמואל בהקדמתו ל"אבן העזר": "... הבט וספור שורת בנין ארבעה טורים אבן, והנה על אבן אחת שבעים עיניים. זולת אבן אחת - מאסו הבונים, וב'אבן העזר' 'קָשֶׁל עוֹזֵר' (ישעיה לא, ג), לא מצאתי מאנשי חיל ידיהם, ולית נגר ובר נגר [היינו אין חכם וכן חכם שיבאר (עפ"י ע"ז נ/ב)], אשר שם לבו לגדור פרצות קומותיה, אין שוקל ואין סופר מגדליה, עד שהקיץ עליו... בעל חלקת מחוקק...", עכ"ל, ועי"ש.

⁶ כמכון "ראש פינה" - על "אבן העזר", ומכון "מורשה להנחיל" - על "חושן משפט", שבמהדורות נפלאות אלו, נעזרנו בהכנת ספר זה.

⁷ עד שיש ויכוח בין ת"ח איזה מפרש קשה יותר להבנה (וע"ע בהקדמה של מכון "ראש פינה" לאבהע"ז). עם זאת, כמובן חובה לעמוד להבין, על אף הקושי. וזכורני שבאחד המקרים אמר לי החברותא: "לא האמנתי שנצליח להבין קטע קשה זה", וענית לי: "אם כתבו זאת, צריך לעמוד ובעז"ה נבין!"

⁸ כגון אחד מהת"ח שהגיה ספר זה, וביקש להשאיר בידו עותק מהספר ואמר לי: "הרב משה יותר ממה שאני עוזר לך, אתה עוזר לי", וכששאלתי למה? השיב - שזה מסייע לו להכין בחינות לאברכים, וכן להשיב לשאלות שמגיעות לפתחו.

מבנה הספר [ובו ד' חלקים], ודגשים חשובים

א. "מבואות לטור ולבית יוסף" - בו הובאו מראי מקומות לגמרא ולראשונים שחשוב ללומדם לפני לימוד הטור והב"י.

ועי"ש (עמ' 2) בדבר חובת לימוד המקורות.

ב. "עיקרי השולחן" - הוא החלק ה"ארי" שבספר, עם זאת הוחלט להביא גם את שאר חלקי הספר לתועלת כלל הלומדים.

▪ בעיקרי השולחן - מובאת השתלשלות ההלכה מהמקור בגמרא דרך שיטות הראשונים והאחרונים עד לפסקי השו"ע, הרמ"א ונושאי כליהם, ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו.

▪ המטרה העיקרית היא להציג את עיקרי השיטות, ולא להורות הלכה למעשה מספר זה.

▪ כשיש מחלוקת בין דעות שמצדדות כשיטה אחת ומאידך דעות שמצדדות כשיטה אחרת - לא הובאו שמוותיהם של כל בעלי הדעות אלא רק חלק מהם, בכדי לזכור את עיקרי השיטות, ואיך זיל גמור.

▪ בסוף כל סימן - הובא סיכום נושאי הסימן בקצרה, ונוטריקונים לזכירת נושאי הסעיפים.

▪ נוטריקונים לזכירת נושאי הסימנים - הובאו בסוף הספר⁹.

▪ סימנך - יש מקומות שכתבנו "וסימנך...", ובו מילת קיצור למספר דינים, לסייע לזכירתם (כבערובין נג-נד ועוד).

▪ הספרים שלמדנו בהם את הלכות חופה וקידושין, וההפניות בספר זה מתייחסות אליהם:

טור וב"י - הוצאת "מכון ירושלים", שנת התשנ"ג.

שו"ע ונו"כ "אבן העזר" - הוצאת מכון "ראש פינה", שנת התשס"ז.

שו"ע ונו"כ חושן משפט - הוצאת מכון "מורשה להנחיל", שנת התשס"ט.

▪ כשיש הבדל בין "עיקרי השולחן" לדברינו ב"ושנתם", או ב"תלמודו בידו" [שיפורסם בעז"ה בנפרד] - העיקר הוא לפי מה שהובא ב"עיקרי השולחן", כי בשאר המקומות מטרתנו לקצר יותר.

▪ כותרות הסימנים שבראש כל עמוד - מטרתן להדגיש את הנושא העיקרי באותו סימן, ופעמים שהן קצרות ושונות מהכותרות שהודפסו בשו"ע המצוי לפנינו.

ג. "ושנתם" - ובו הנושאים העיקריים והמשניים שבכל סעיף ודינם, לשינון וחזרה בעל פה, שיהיו מחודדים בפיך.

ד. "עיקרי מבחן השולחן" - ובו מאות שאלות ממבחני הסמכה ל"יורה יורה", שהיו בשנים האחרונות, שיועילו מאוד

לאברכים הרוצים להיבחן על לימודם. את השאלות ערכנו לפי סדר הסימנים, והוספנו עליהם ציונים ומראי מקומות לתשובות, והפניות לעמ' הרלוונטי בספר זה.

מפתח לפי סדר נושאי הסעיפים, וכן מפתח אלפביתי - הובא בסוף הספר.

⁹ לשם המחשת התועלת שבנוטריקונים - אציין שכשנבחנתי על הל' פסח ויו"ט (או"ח סי' תכט-תקכט), בס"ד חיברתי נוטריקונים לנושאי 100 סימנים אלו, ועי" כך זכיתי לזכור בעל פה את רוב ככל נושאי 100 סימנים אלו [כמובא בתחילת כל סימן בשו"ע].

המפתח להצלחה בלימוד

לא מעט מהלומדים חשים אכזבה הנובעת משכחת הלימוד. נראה שהמפתח להצלחה בלימוד הוא בקיומם של ד' תנאים לפחות:
א. לימוד **לפי הסדר** (מהגמי ועד לפסיקת ההלכה). **ב.** סיכום מסודר **בכתב**¹⁰, ולא רק בעל פה. **ג.** התמקדות **בעיקר**¹¹. **ד.** חזרות על לימודי¹² בחברותא ובקול (כבעירובין נג/ב, נד/א), **ולצורך כך כדאי להיעזר ב"עיקרי השולחן" וב"ושנתם"** כאותם לומדים שנעזרו ב"עיקרי השולחן" וזכו להצלחה גדולה.

הניסיון הוכיח שהלומד במתכונת זו¹³ - מובטח לו שיוכל לשנן היטב, לזכור ולהיבחן, ובע"ה יקוימו בו דברי חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (ב"ב י"ב).

ברם חשוב שצורת החזרה תהיה לפי המתכונת המובאת בעיקרי השולחן:

א. מהו נושא הסעיף העיקרי ומהם הנושאים המשניים בשו"ע והרמ"א.

ב. מהו המקור בגמרא.

ג. כמי פסק השו"ע וכמי פסק הרמ"א (כאיזה תנא, אמורא, או ראשון).

ד. מהן הנקודות העיקריות שנוספו בדברי נושאי הכלים.

בשלב ראשון - יש להתמקד בנושא הסעיף, וב"עיקר הסעיף"¹⁴ ול"צלם" את מבנה הסעיף בראש.

בשלב שני - ללמוד את ה"הרחבה לסעיף".

השיטה לחזרה ולשינון בעל פה

- לשנן בעל פה את **"ושנתם"** - המובא לקמן בסוף הספר, ולחזור על עיקרי הדברים שהובאו ב"עיקרי השולחן" ב"הרחבה לסעיף" [מומלץ להיעזר גם ב"תלמודו בידו" (שיפורסם בנפרד) - ובו קיצור של "עיקרי השולחן", שיועיל לחזרות בעל פה].
- על סיכום זה כדאי לחזור בעל פה, כל יום, לפחות בשבועיים הסמוכים ללימוד הראשון. אין חזרה זו צריכה לעכב את ההתקדמות בלימוד, מכיוון שחזרה זו צריכה לקחת עד רבע שעה.
- רצוי שהחזרות יעשו בקול ובחברותא.
- רצוי לקבוע תוכנית ללימוד ותוכנית לחזרות.

דוגמאות להצלחת הלומדים - בזכות החזרות ב"עיקרי השולחן"

א. שינון בעל פה של נושאי הסעיף בהל' איסור והיתר [מליחה, בב"ח, תערובות] - ב-10 דקות בלבד.

ב. שינון בעל פה של הל' מליחה [במתכונת של "ושנתם"] - בשעה ורבע.

ג. חזרה על הל' נדה [במתכונת המפורטת ב"עיקרי השולחן"] - ב-14 שעות - הכוונה לאחד מהלומדים אשר הכין תוכנית חזרות על לימודו והגיע לרמה טובה, והספיק 30 עמ' תוך שעה, ותוך 14 שעות הקיף 420 עמודים [מ"עיקרי השולחן" הל' נדה] ונבחן על כל לימודו.

ד. חזרה על כל הלכות נדה [במתכונת של "ושנתם"], - ב-20 דקות בלבד.

ה. כ-5 פעמים נכשל במבחן "יורה יורה" - אך בפעם השישית הצליח בזכות לימוד "עיקרי השולחן"¹⁵.

ו. שינון בעל פה של 100 נושאי סימנים, בעזרת נוטריקונים המקלים על הזיכרון, וע"ע לעיל בהע"9.

¹⁰ ובדבר חשיבות הכתיבה ועצות לכך - עיין במאמר "קנה לך חבר", לקמן בריש "עיקרי מבחן השולחן".

¹¹ בבחינת מה שאמרו חז"ל: "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה", דהיינו התמקדות בעיקר. כמליצה על הפסוק "ויאמר בועז לקוצרים ה' עמכם", לאמור מי שיוודע לקצר ולהתמקד בעיקר - ה' עמו.

¹² שכן אינו דומה מי שחוזר על לימודו 100 פעם למי שחוזר על לימודו 101 פעם, ונזכיר שהשו"ע כתב בהקדמתו לאו"ח שמטרת חיבורו, כדי שיחזרו על השו"ע כל 30 יום.

¹³ הדגש הוא ללימוד במתכונת של ד' התנאים הנ"ל ולא ללימוד בספרי קיצור בלבד - יתכן שהלימוד בקיצורים בלבד יסייע לו להבחין על לימודו, אך סופו שישכח את לימודו, כיון שאינו יודע את שורשם של הדברים (גר"א משלי י, ד).

¹⁴ הפתיח בדברי השו"ע והרמ"א נעשה במתכוון, מפני שיש לומדים שזוכרים את הגמרא והשיטות השונות אך אינם זוכרים את פסק השו"ע והרמ"א.

¹⁵ הכוונה ללימוד שכתב לנו בשנת תשע"ד: "לכבוד... לאחר שנבחנתי כ-5 פעמים ברבנות באיסור והיתר ולא הצלחתי, הגיע ספרו של כבודו לידי, ופשוט קיבלתי סדר בדברים ובהלכה, והספר עזר לי מאוד וב"ה הצלחתי בבחינה [השישית] ב-80%, וממש תליתי את הצלחה בספר [עיקרי השולחן]. יהי רצון...בברכה...".

שלמי תודה

טרם צאתי מהקודש אפרוש כפי ו"אוֹדָה ה' מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֶנּוּ" (תהלים קט, ל). על כך שזיכה אותי לשבת באהלה של תורה מזה עשרות שנים, ולברר את דבר ה' זו הלכה, שזה חפץ ה', כמאמר הגמ' בברכות (א/ה) - "אמר רב חסדא מאי דכתיב (תהלים פז, ב) אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב, אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, והיינו דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד", ועי"ש במהרש"א, (וכן בדבריו במס' בבא בתרא דף י/ב).

למרנן ורבנן מאורי הדור שליט"א - שנתנו את הסכמתם ואת ברכתם לסדרת ספרי "עיקרי השולחן", והמריצו אותנו להוציא עוד ספרים בסדרה זו.

לאכסניא של תורה, שאני חוסה בצילה - בית המדרש הגדול "דרכי הוראה לרבנים", אשר העמיד הרבה רבנים מצויינים בארץ ובתפוצות, מיסודו של שר התורה והיראה, מרן הראש"ל צ"ר רבי מרדכי אליהו זצוק"ל, אשר זכינו להיכנס לקודש לפניו לפני כ-20 שנה, ולהראות לו גיליונות מהספר "עיקרי השולחן" ולהתייעץ עמו. הרב נתן את הסכמתו החמה לספר והוסיף שספר זה הוא בגדר "הטוב והמטיב". את דבריו של הרב הבנתי במשנה תוקף לאחר הופעת הספרים הראשונים, וקבלת תגובותיהם החמות של לומדים רבים מהארץ והתפוצות.

אפריון נמטייה - לבנו הרב הגאון רבי יוסף אליהו שליט"א העומד בראש בית המדרש "דרכי הוראה לרבנים", העושה רבות ונצורות להחזקת אברכי בית המדרש. בכולל זה למדתי את הל' חופה וקידושין מרישא עד סיפא, בכותלי בית מדרש זה חובר הספר הנוכחי.

ברכה מיוחדת לרבנים שסייעו בהכנת הספר - חברי בית המדרש שזכיתי ללמוד עמם ב"דיבוק חברים", האי גברא יקירא מזכה הרבים הרה"ג שי צדוק שליט"א, והאברך היקר והנעלה הרב יצחק חכם פור שליט"א, עמם זכיתי לברר וללבן את ההלכות באופן יסודי ושיטתי ממקורות הגמרא עד לפסיקת ההלכה, ולסכם את ההלכות בשיטה מאירת עיניים המקלה על הזיכרון. לרבני הכולל - שהיו לנו לעזר ואחיסמך, לברר הלכות חמורות אלו, ולפשוט את ספקותינו, הרב הגאון בנימו דייין שליט"א דומ"צ ומח"ס שו"ת דברי בניהו ל"ג חלקים, הרה"ג דוד שבתאי שליט"א מו"צ, על שיעוריו הנפלאים והמדויקים, הרב הגאון נחום אליה שליט"א דומ"צ, על הגהת הספר ובפרט המבחנים שבסופו, הרה"ג נחום בורשטיין שליט"א מו"צ, שערך הגהה מדוקדקת לכל הספר לאורכו ולרוחבו, סעיף אחר סעיף, לקוטי בתר לקוטי, ועיטרו בהערותיו המחכימות, הרב יהודה יוסף סיטבון שליט"א, על הדייקנות בהגהה, ובעריכת המפתח לנושאי הסעיפים.

וכאן המקום להודות - לרבנים הנוספים שסייעו לנו בספרים הקודמים וגם בספר הנוכחי, בנם של קדושים הרה"ג ברוך כהנא שליט"א - על הגהתו היסודית, ועריכת המפתח האלפביתי, הרב ירון איתן שליט"א - על ההגהה הלשונית. וכן למסייעים בהפקת הספר במתכונתו הנאה ומאירת עיניים - מש' מרקוביץ הי"ו על ההקלדה המדויקת, ידידי בעל התבונה ר' אליהו שמעון זוהר הי"ו על עבודתו הנפלאה, ידידי הרב צבי ויסקופף הי"ו, על עיצוב השערים והגרפיקה היפה, ר' דוד אבקסיס הי"ו מנכ"ל דפוס דורות בע"מ.

ובעוד הדיו לחה, אודה כהלכה - למפיצי התוכנות בהם נעזרנו בהכנת הספר: פרויקט השו"ת "בר אילן", תוכנת "תורת אמת" - בהבאת לשון השו"ע והרמ"א המנוקדת. לרב הגאון רבי נסים דרעי שליט"א, ראש מכון "ראש פינה" - שנתן לנו את רשותו להגיה את לשון השו"ע ב"אבן העזר" שבספר זה, לפי מהדורתם הנפלאה. לצוות ת"ח והנהלת מהד' הגמ' "מתיבתא" ו"שוטנשטיין" - שפעמים נעזרנו בהם, והבאנו את ביאורם הנפלא לגמ', לתועלת כלל הלומדים. לרב הגאון רבי שלמה סויסה שליט"א, בוחן בכיר בוועדת "בחינות והסמכה", על הגהתו החשובה למבחנים שבסוף הספר, ומראי המקומות לתשובות שכתבנו שם. בסוף הגהתו, סיכם במילים: "נהנית מאוד".

ביקר ובכבוד אשא עיני אל ההרים - אלו הורי היקרים על כל הטוב שגמלוני, אאמו"ר **שלמה ויפה כהן** הי"ו*, שעזבו את העושר שהיה להם בגלות ועלו לארץ קודשנו, והקימו כאן משפחה לתפארת, יהי רצון שיזכו לבריאות איתנה ונהורא מעליא ונחת מכל יוצאי חלציהם, אמן.

אציב מצבת זיכרון למור חמי, האיש הכשר, ר' **דב נחמני (קלופפר)** ז"ל, שהשיב נשמתו בטהרה, ביום המר י"ד בשבט תשע"ט, אשר היה איש חסד גדול וטוב לב, ובמשך שנים סייע בידינו, וע"י כך יכלתי לשבת באוהלה של תורה. אב הרחמים זכור מעשיו הטובים, ותהא נשמתו בצרור החיים, ולהחיותו בתחיית המתים, **ויקויים בו מאמר הנביא: "הקיצו ורננו שכני עפר פי טל אורת טלף"** (ישעיה כו, יט).

תיבדל לחיים טובים וארוכים חמותי היקרה אשת חיל עטרת בעלה, גב' **רחל נחמני (לבית פישר)** תחי', על כל טוב לבה ודאגתה לכל יוצ"ח במשך שנים רבות, ה' יזכה אותה לבריאות איתנה, ונחת מכל יוצאי חלציה, אמן.

ולי נאה לברך - את נוות ביתי הדגולה, רעייתי מרת **תרצה** תליט"א, עטרת בעלה, מנשים באהל תבורך, אשר עומדת לימיני, ומסייעת בידי לשקוד על דלתי תורתנו הקדושה, אשר **"שלי ושלכם שלה הוא"**, ה' הטוב יראה פועלה הטוב, ותהי משכורתה שלמה מאת ה', ויהי רצון שלא תמוש התורה הזו מפינו ומפי זרע זרענו עד עולם, ושנזכה להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה, מתוך נחת ושלווה, אמן.

"הפעם אודה את ה'" - על חתני היקר והנעלה אברך כמדדשו הרב **אליהו בנימני** שליט"א, אשר עדיז לגדולות, ואת בתי היקרה רינה תחי' וילדיהם היקרים נ"י, יברכם ה' בכל מיילי דמיטב, בבני חיי ומזוני מתוך אושר ועושר וכל טוב סלה, ויהי רצון שתקוים בנו הברכה: **"והערב נא, יהנה אלהינו, את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל, ונהיה אנחנו, וצאצאינו, וצאצאי צאצאינו, וצאצאי עמך בית ישראל, בלנו יודעי שמה, ולומדי תורתך לשמה"**.

ובזה אברך - את בני מחמד עיני, היקר והחכם הבה"ח **אלחנן שלמה** הי"ו, אשר הגיה כתב היד של ספר זה. אנא ה' תשמרהו ותעטרהו, ויזכה לעלות מעלה מעלה, בתורה ומצות ומעשים טובים, ויזכה להקים בית נאמן בישראל, ולראות דור ישרים מבורך, אמן.

ובצאתי מן הקודש בכריעה ובהשתחויה - אודה לה' על העבר ואזעק על העתיד, שיזכני לשבת באהלה של תורה, מתוך נחת ושלווה, ולהיות ממזכי הרבים בעוד ספרים מאירי עיניים, שיתקבלו באהבה וברוב חיבה, בהיכלי התורה. **"יתן בלבנו, שנגרעה כל אֶחָד מְעַלְת חֲבֵרוֹ וְלֹא חֶסְרוֹנוֹ"**, ונזכה ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ולקיים את כל דברי תורתך באהבה, אמן.

החותם בכבוד ובאהבה

לכל העמלים בתורתנו הקדושה

משה ב"ר שלמה כהן

ראש מפעל "עיקרי השולחן"

כ' בטבת תשפ"א - תהא שנה פוריה, אמן

*טרם מסירת הספר להדפסה, **"שֵׁבֶת מְטוּשׁ לְבָנוּ"** (איכה ה, טו), ואקונן על פטירת מור אבי ז"ל, ביום המר כ"א בשבט התשפ"א, **"יתומים היינו ואין אב"** (איכה ה, ג), **"על אלה אני בוכיה, עיני עיני ירדה מים, פי רחק ממני מנחם"** (איכה א, טז). יהא הלימוד בספר זה לעילוי נשמתו, ותנצב"ה. ויה"ר שיקויים בו: **"הקיצו ורננו שכני עפר, פי טל אורת טלף"** (ישעיה כו, יט).

משה שטרנבוך

ראב"ד

לכל מקהלות האשכנזים
מח"ס מועדים וזמנים ושו"ת תשובות והנהגות
רב בית הכנסת הגר"א, ור"מ במרכז התורה הר-נוף
סגן נשיא העדה החרדית
בעיה"ק ירושלים ת"ו

בעזה"י ח' אלול תשס"ד

הובא לפני ספר "עיקרי השולחן" על הלכות אבילות מהרה"ג וכו' ה"ה הרב משה כהן שליט"א, והלכות אלו מצויין בעו"ה, והרב המחבר טרח עמל ויגע להוציא מתחת ידו דבר מתוקן נאה ויאה, והכל אצלו בלשון קל וצח ערוך כשולחן ערוך. עם טעם ומקור לכל הלכה ודעת גדולי הפוסקים, ויש כאן חכמה ומלאכה וטעם לשבח.

ומרוב טרדות לא יכולתי לעיין בו כראוי, אבל נראה בעליל שהספר יביא לתועלת מרובה ולכן אני מצטרף לרבנים הגאונים שסמכו ידם והסכימו לספר, ונתגלגל לידו זכות להקל ללמוד הלכות אלו.

ואבינו שבשמים ימהר לקיים הבטחתו ו"בְּלַע הַפִּנֵּת לְנֶצַח" (ישעיה כה, ח), ונראה אור ה' וביאת משיח צדקנו במהרה בימינו בקרוב.

והנני מצפה בכליון לישועת ה' ורחמי שמים מרובים.

משה שטרנבוך

תוספת העורך: בשנת תשס"ז נכנסתי לקודש לפני הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א רב אב"ד ור"מ זכרון מאיר בבני ברק, בכדי להראות לו את הספר והפסקים שהבאנו בשמו מהספר שבט הלוי, סיפרנו שתלמידו הגר"מ הלברשטאם זצוק"ל כתב לנו מכתב ברכה, והגר"ש ואזנר שליט"א ענה שהוא סומך על מה שכתב לנו הגר"מ הלברשטאם זצוק"ל.

משה הלברשטאם

חבר הבד"צ העדה החרדית
ראש ישיבת "דברי חיים" טשאקאווע
מח"ס שו"ת "דברי משה"
פעיה"ק ירושלים תובב"א

והצטרף אליו

הגאון רבי יצחק טובי' ווייס שליט"א

גאב"ד בד"צ העדה החרדית
רב ואב"ד לכל מקהלות האשכנזים
בעיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד

ראיתי גליונות הספר הנכבד "עיקרי השולחן" על נו"כ הלכתא גבורתא בסדר השולחן ערוך אשר יא לתועלת עצומה ובפרט לצעירי צאן קדושי, דהאידינא הרגילים בשיטת לימוד כזאת, ולשינון וחזרה למען תהי' תורת ה' זו הלכה ברורה שגור"ה ומשוגר"ת ומחודדת בפ"ה כדרז"ל.

ע"כ בואו ונחזיק טובה למע"כ הרה"ג מוה"ר משה כהן שדעתו יפה שליט"א מש"ה ספרא רבא אשר העביר את חילו וכוחו לאורייתא כדרכה של תורה, וניכרים דברי אמת שהרבה מאד עמל וטרח בזה. ואמירה נעימה כתיבה יהיבא ליה מינאי ותחזקנה ידו להו"ל פרי עמלו לזכות את הרבים.

ויאמצהו השי"ת כהנה וכהנה ללמוד וללמוד ולהפיץ מעיינותיו חוצה, מתוך שפע רב מטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירוש לאוישט"א.

ובעה"ח לכבודה של תורה והלכה בישראל, ביום ערש"ק לסדר ואת יהודה שלח לפניו להורו"ת.

שנת אליכם אישים אקרא לפ"ק.

משה הלברשטאם

חבר הבד"צ העדה החרדית
פעיה"ק ירושלים תובב"א

הריני מצטרף לדבר הגה"צ זצוק"ל שהוא ספר עזר ללומדי הלכות אלה ולא בא לפסוק הלכות רק לסכם ולסדר את הלימוד ולהקל על החזרה והריני מברך את הרב המחבר שליט"א שיזכה להרביץ תורה מתוך הצלחה ונחת.

יצחק טובי' ווייס

[גאב"ד בד"צ העדה החרדית בעיה"ק ירושלים תובב"א]

גם אני מצטרף לדברי הגאון שליט"א

יצחק זילברשטיין

רב שכונת רמת אלחנן בני ברק ת"ו

מיכל יהודה ליפקוביץ

זכרון מאיר, בני ברק

ד' ניסן תשס"ט

ראיתי שהצוות עשו דבר חשוב לחזור בקיצור על מה שלמדו בכדי שלא ישכחו ודבר מצוה רב שיעזרו להם בכל מה שאפשר.

מיכל יהודה ליפקוביץ

אליהו בקשי דורון
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ב"ה, טו תמוז התשנ"ו

מכתב ברכה

מזן הבית יוסף הגדיר את ספרו "שולחן ערוך" על יסוד דברי חז"ל על הכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (שמות כא)... והנה בעוד מזן הב"י ערך ההלכות כשולחן ערוך, הרי ההלכות הנלוות של נושאי הכלים וגדולי הפוסקים נכתבו בספרים בהערות, באופן שקשה על המעיין למצוא את מבוקשו. על כן דבר בעתו מה טוב עשה הרב משה כהן שליט"א בספרו "עיקרי השולחן" שערך וסידר את כל פסקי ההלכות הנלוות לשו"ע, בסדר מופתי ברשימות ובטבלאות שיהיו השולחן ערוך ומוכן לאכילה, המאפשרים שינון וזכירה. ויש לדייק בדברי חז"ל שהבאנו לעיל שהסדר הטוב והערירה הנכונה יש בהם לא רק להקל על הלומד, לשנון ולזכור הדברים, אלא גם להעמיק בהם ולהבין בטעמים, ככתוב "איני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו, לכך נאמר אשר תשים לפניהם, כשולחן הערוך", הא למדת שהסדר הנכון וניתוח הדברים יש בו בכדי להבין טעמי הדבר ופירושו...

(נוסח המכתב המלא ראה בספרנו על הל' מליחה).

אליהו בקשי דורון

הרב עזריאל אויערבאך

רב בית הכנסת "חניכי הישיבות", בית וגן
רח' הפסגה 53, בית וגן, ירושלים

ראיתי את ספרו היקר של הרה"ג ר' משה כהן שליט"א הנקרא "עיקרי השולחן" ערוך ומסודר על הלכות נדה דבר דבור על אופניו בטושו"ע ומפרשי השו"ע גדולי הפוסקים המיועדי לאלו שלמדו את השו"ע לשנון לעצמם בדרך קצרה הלכות הנ"ל בפרטיהם ודקדוקיהם למען ידיעת ההלכה למעשה על בוריה אשר נערך ע"י הרב הנ"ל בצוותא עם חבר לומדים למען זיכוי הרבים ולתועלת הלומדים. חפץ ד' בידם יצליח להרבות כהנה וכהנה בזיכוי הרבים לדעת דבר ה' זו הלכה מתוך שמחת התורה ומנוחת הנפש.

עזריאל אויערבאך

שמואל אליעזר שטרן

דומ"צ בביד"צ של מרן הגר"ש ואזנר שליט"א
ראש ישיבת חוג חת"ס
ורב מערב בני ברק
רח' הרב קוק 1, בני ברק 51273

בס"ד, יום כ"ח ניסן תשס"ז

מפעל גדול וחשוב כוננו ידיו הטהורות של מעלת כבוד הגאון המופלג והמפואר, דייק וגמיר, רבי משה כהן שליט"א, ואתו עמו צוות תלמידי חכמים מופלגים אשר הגה לבם הטהור לערוך ספר נכבד ונעלה נקוב בשם "עיקרי השולחן", ובו ערוכות ומסודרות הדק היטב פסקי השו"ע ונושאי הכלים עם המקורות וכל המסתעף, בכדי להקל ולסייע ללומדים בפרט לצעירי הצאן למיחת לעומקה של הלכה בבהירות והבנה זכה וע"י זה יהיה תלמודם מתקיים בידם, למען יעמדו ימים רבים, חפץ ה' בידיהם יצליח להנחות את הלומדים במסילה העולה בית קל.

שמואל אליעזר שטרן

אשר זעליג וייס

רב קהלת טשכנוב רמות
אב"ד לממונות ירושלים
ראש ישיבת חתם סופר

ב"ה, כ"ז כסלו תשס"ד

הן ראיתי את הספר החשוב "עיקרי השולחן" על כמה מקצועות חשובים ביורה דעה (או"ה, גדה והל' שמחות), ראיתי ושמה ליבי כי מכל דף ודף בספר ניכר עמל התורה שהשקיע המחבר היקר הרה"ג ר' משה כהן שליט"א וחבר ת"ח מופלגים שעמו אתו עמלו בעומק הלכות אלו וברוחבן.

חשיבותו של ספר זה גם כספר הכנה להבנת הבית יוסף, וגם לסיכום דברי השו"ע ונושאי כליו, וגם לשינון פסקי האחרונים להלכה ולמעשה, ואף שלא היה בידי לעבור על כל הספר או רובו, אך מהמעט שראיתי בו, ראיתי שהולך מישרים הוא, בהבנה, בבהירות, ובסדר נכון. בטוחני שספר זה יהיה לתועלת גדולה לכל העוסקים בהלכות חמורות אלה, וברכתי למחבר היקר שליט"א שיזכה להגדיל תורה ולהאדירה ודבריו יתקבלו לרצון בין עמלי תורה והוגי תושיה.

קי"ט באייר

הרב אשר זייס

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול
בס"ד, י"ז אייר, תשס"ט

אגרת ברכה

הובאו לפני גליונות מהספר "עיקרי השולחן" על הלכות איסור והיתר ונדה שערך וחיבר הרה"ג משה כהן שליט"א וערך אותם בצורה קלה ונוחה, וכן הביא מקורות מהש"ס ומהראשונים ועשה טבלאות כדי שהלומד יוכל לחזור בצורה קלה והדברים יהיו חרוטים על לוח ליבו.

ויהי רצון שישלים מלאכתו מתוך בריאות ורוב נחת ויהיו כל מעשיו לשם ה' ברוך הוא, ויתקבלו דבריו בחן וחסד על רבנן ועל תלמידיהן.

ובזכות עמלה של תורה נזכה לראות עין בעין בשוב ה' שבות עמו ונחלתו בישועה וברחמים בב"א.

המצפה לישועת ה' ברחמים

כברכה,

שלמה משה עמאר

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הראשון לציון הרב הראשי לישראל

הרב שמאי קהת הכהן גראס

[מח"ס שו"ת שבט הקהתי]

מו"צ דקהל מחזיקי הדת דחסידי בעלזא בא"י
רח' דברי חיים 7, קרית בעלזא עיה"ק ירושלים תובב"א

בס"ד, כ' טבת תשס"ז

לה"ו

באתי להמליץ ולחזק ידי הרה"ג המופלא והמופלא סדרן ודייקן ה"ה ר' משה כהן שליט"א שכבר אתמחי גברא בכמה ספרים שכבר הו"ל הנקרא "עיקרי השולחן" על או"ה, שמחות וכעת הו"ל על כל הלי נדה בעזרת חבורה של ת"ח מופלגים יראי שמים. והמטרה של ספרי המחבר אינה להורות הלכה למעשה אלא להקל על הלומדים ולהיות כלי עזר שיהא משנת הלומד ברורה ושגורה ומובנת יקל לחזרה ולזכור.

וניכר היטב יגיעתו ועמלו של הרה"ג המחבר שליט"א והשקיע הרבה כוחו ואונו כדי שיצא דבר מתוקן ליהנות מהפירות של השולחן ערוך שחברו מרן השולחן ערוך ומרן הרמ"א ויש חכמה ומלאכה וטעם לשבח.

וע"כ הנני מאחל להרה"ג המחבר שליט"א ולכל הצוות העוזר לו בהכנת החיבור שיזכו לחבר עוד ספרים לזכות בני"ו ויזכו ללמוד מתוך הרחבת הדעת.

תמו"ח לכב' עמלי תוה"ק

הק' שמאי קהת גראס

שריאל רוזנברג

רב שכונת רמת דוד (פרדס ברמן)
רחוב חזון איש 66 (קרית משה)
בני ברק

[דיין בבד"צ של הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א]

בס"ד, א' אייר תשס"ז

ראה ראיתי עלים לדוגמא מהחיבור הנקרא "עיקרי השולחן", אשר נכתב ע"י הרה"ג ר' משה כהן שליט"א ביחד עם צוות ת"ח, ומהות הספר הוא לסכם דברי השו"ע והנו"כ ומקורותיהם בצורה של טבלאות ובצורה של ציונים וסימנים לחדד הזכרון, וכבר שבחוהו רבנן שהוא יהי לתועלת גדולה ובפרט לצעירי הצאן קדושים דהאידינא הרגילים בשיטת לימוד זאת. וכידוע לימוד פרטי ההלכות מבלי לדעת ולהבין שורש כל דבר ודבר, הרי הוא מקשה מאוד על הזיכרון. ותחילת מעשהו בשו"ע יו"ד, הנזקק לת"ח הלומדים הוראה למעשה, והרבה תלמידים לא עלה בידם יפה לימוד זה, מכיון שלא הלכו בדרך זו של לימוד ההלכות וטעמיהם ממקור הדין.

וגם אני מצטרף לברכת הרבנים המסכימים, המברכים את הרה"ג הנ"ל והת"ח שעמו שיזכו לברך על המוגמר, ויהא חיבורם לעזר לתלמידים הבאים בשערי היורה דעה, וכל המסייע בידם סיוע שיש בו ממש, הרי הוא שותף להרבצת תורה זו.

ובא"ה אפשה על גאון

שריאל רוזנברג

שריאל רוזנברג

בס"ד, כ"א תמוז תש"פ, 4-1413/פ'

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספרים "עיקרי השלחן" סיכומים על הלכות חופה וקידושין, מקורות דינים בתלמוד ובראשונים, הרמב"ם וש"ע, בתוספת הארות והערות, שכתבו וערכו תלמידי חכמים חשובים, בראשם הרב היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, משנתו ערוכה וברורה, מזכה הרבים, תהלתו בקהל חסידים, יראת ה' היא אוצרו, חכו ממתקים וכולו מחמדים, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרב הגאון מעוז ומגדול מזכה הרבים רבי משה כהן שליט"א, ראש מפעל "עיקרי השולחן".

הרה"ג רבי משה כהן שליט"א שוקד באהלה של תורה מזה עשרות שנים וכוחו גדול מאוד בלימוד ובסיכום ההלכה בשיטה מאירת עיניים, המפורסמת לטובה בקרב עולם התורה, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מיליהם, ומאות אלפי אברכים נעזרו במפעלו החשוב הזה.

כמעשיהם בראשונה בסדרת הספרים שהוציאו לאור על הלכות מליחה ובשר בחלב, הלכות נדה, והל' אבלות, אשר נתקבלו בעונג ושמחה בהיכלי התורה, ובקרב לומדי ההלכה והציבור הרחב בארץ ובעולם, דבר נאה ויאה עשו, והדבר יועיל לחזרה ולשינוי, סיכומי ההלכות מקורות הדינים בש"ס, סיכום בהיר ותמציתי וסדר שיטתי, הגדרות הנושאים מפורטים עם דעות הפוסקים הראשונים, ודברי מרן הש"ע, ודעות האחרונים, והכל עשו בעיון ישר ונכון, בבהירות, בסדר נאה ונכון, בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף.

וניכר העמל הרב שהשקיע בכתיבת הספר, ומבין הדברים ניכר כח התמדתו ועינו בחומר זה, ובלי ספק שרבים יהנו מהספר לזכירת הלימוד, ובפרט ת"ח המתכוננים למבחן בהלכות "יורה יורה", ויוכלו להיעזר בספר לידע ההלכה למעשה, ובפרט שהוסיף פסקים מרבני דורנו שליט"א, וממה שנתבאר בילקוט יוסף, ובס"ד התקבל בארץ ובעולם, ולפעלא טבא אמינא, איישר חילם לאורייתא.

וכמוכן ספר זה נועד רק לאותם שכבר למדו את הבית יוסף ש"ע ונו"כ, ואכן אברכים צריכים ללמוד בשקידה את הב"י מיד לאחר הנישואין, אחר שלמדו בישיבות הקדושות ללמוד בעיון והבנה, ויש להם יד ורגל בידיעת חלקים מהש"ס והראשונים, ולא להסתפק בלימוד הש"ע עם באר היטב בלבד. וגם צריכים לדעת, שכל גמ' שמציין אליה הב"י מן הראוי לפתוח את הגמ' לעיין בה היטב עם רש"י ותוס', ולחזור לב"י ואז תהיה לו הבנה נכונה בדברי הב"י.

וכ"כ הסמ"ע בהקדמתו לחו"מ, שכוונת הש"ע היתה שלא יפסקו דין מהש"ע מבלי ללמוד תחלה מקור הדין וטעמו ונימוקו בטור ובב"י, ובזמנינו רבים חושבים עצמם כאילו הם מדור דעה ומצפצפים ופוסקים מתוך דברי הש"ע, והם מחריבי עמנו, הפרו ברית עזבו חק, וגורמים רעה לנפשם. ע"כ. והובא ביד מלאכי (כללי השלחן ערוך אות א').

וז"ל המהרש"א סוטה (כב.): ובדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע, והרי הם אינם יודעים טעם הענין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד [והראשונים], שהוא שימוש תלמידי חכמים, טעות נופלת בהוראותיהם, והרי הן בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. ע"כ. אלא צריכים לדקדק בידיעת מקורות ההלכה בתלמוד ובפוסקים, שהוא שימוש תלמידי חכמים.

ומאחר ויש בספר זה משום תועלת ללומדים, יש לברך על יוזמה זו, שיש בה משום הגדלת לימוד ההלכה במקורותיה, לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, כי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה.

וברכתי לרבנים ולראש המכון שליט"א שיהי רצון ויפוצו מעיינותיהם חוצה, וחפץ ה' בידם יצלח לברך על המוגמר בסדרת הספרים שרוצים להוציא לאור, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

**מבואות
לטור
ולבית יוסף**

מדאי מקומות
להלכות
חופה וקידושין

חובת לימוד המקורות

שו"ת הרא"ש כלל לא סי' ט (מובא בהקדמה לכסף משנה) - וכן טועים כל המורים הוראות מתוך דברי הרמב"ם ז"ל ואינן בקיאים בגמרא, לידע מהיכן הוציא דבריו, טועין להתיר האסור ולאסור את המותר. כי לא עשה כשאר המחברים, שהביאו ראיות לדבריהם והראו על המקומות היכן דבריהם בגמרא, ומתוך זה יכול לעמוד על העיקר ועל האמת. אבל הוא כתב ספרו כמתנבא מפי הגבורה, בלא טעם ובלא ראיה, וכל הקורא בו סבור שמבין בו, ואינו כן, שאם אינו בקי בגמרא, אין מבין דבר לאשורו ולאמתו, וכשל בדיון ובהוראה. לכך לא יסמוך אדם על קריאתו בספרו לדון ולהורות, אם לא שימצא ראיה בגמרא. וכן שמעתי מפי אדם גדול בברצלונה, שהיה בקי בתלתא סדרי, ואמר: תמהתי על בני אדם שלא למדו גמרא וקורין בספרי הרמב"ם ז"ל ומורים ודנים מתוך ספריו וסבורין שיכירו בהם. כי אמר: אני מכיר בעצמי, כי בגי' סדרים שלמדתי, אני מבין כשאני קורא בספריו, אבל בספריו בהלכות קדשים וזרעים, אינני מבין בהם כלום, וידעתי שכך הוא להם בכל ספריו. ושם בכלל מג סי' יב - ... אלא שתפח רוחן של אותן הבאים לדון על פי ספרי וחבורי גדולים, ואינם יודעים כלל לא במשנה ולא בגמרא; שלפעמים טעה הסופר בין חיוב לפטור, או בין אסור למותר, או מחמת קוצר דעתם לא יבינו דברי המחברים לאשורן ובאים לידי טעות...

מהר"ל מפראג בספר נתיבות עולם, נתיב התורה סוף פרק טו - ... ואין זה נחשב תורה כאשר אין יודע בירור טעם המשנה והתורה... אבל בדור הזה אם היו פוסקים הלכה מתוך המשנה היה זה די... רק שהם פוסקים הלכה מתוך הפוסקים אשר נתחברו להורות הלכה למעשה ולא נעשו ללמד אותם רק לפסוק מהם, ודבר זה יותר רחוק מן הדעת. ... הרמב"ם ז"ל והטור ז"ל אע"ג שגם הם חיברו הפוסקים בלא בירור, לא היה דעתם רק להורות סוף ההלכה ואשר הוא עולה מתוך התלמוד. אבל לפסוק האדם מתוכה מבלי שידע מאיזה מקום יוצא הדין רק הלכתא בלא טעמא, לא עלה על דעתם ועל מחשבותם... ואילו ידעו המחברים כי החבורים ההם היו גורמין שיהו עוזבים את התלמוד לגמרי ויהיו פוסקין מתוך החיבורים, לא היו מחברים אותם. כי יותר ראוי ויותר נכון שיהיה פוסק מתוך התלמוד...

רבי מרדכי יפה בספר לבוש התכלת בהקדמה לאו"ח - ... וראיתי כי קצור קצרה ידם מאוד [של השו"ע והרמ"א]... כי הם לרוחב בינתם ובקיאותם שהיו בקיאים בכל שיטת הגמרא והפוסקים והיו גלויים להם טעמי כל דין ודין בעל פה, לא כתבו רק ראשי הפרקים ופסקי הדינים בקיצור מופלג, כאילו היו כולם הלכה למשה מסיני בלא טעמים, אשר לא יגיע מזה תועלת מספיק רק להם ולאשר בגילם. והנה הם ערכו שולחנם בכל מיני מעדנים מגדים כפרים עם נרדים, אך האכילונם [מאכלים] כתפל בלי מלח, ואף כי כל חכם לב כל אוכל יטעם בטעם הידוע להם, אבל לנו האביונים איך יטעם אוכל תפל בלי מלח? כי אי אפשר לדין בלא טעם כמו שאי אפשר לאוכל בלי מלח. ולא עוד אלא כי גם ע"י הטעמים יזכר כל דין ודין יותר על בוריו (כבנדה כד/ב) ... כשהוא טורח ויגע ומחשב להבין טעמו של דבר, זהו עיקר שכר לימודו... שצריך ומוטל על האדם לפשפש ולדקדק בירור כל דין ודין... כי דבר ברור הוא שמי שיקרא בספריהם (שו"ע והרמ"א) ולא יקרא בטור או בספר בית יוסף עצמו, באורך הימים יהיו אותם הדברים כזרים בעיני כל קורא, שלא ידע מהם דבר ולא יהיו מורגלים בפיו...

הסמ"ע בהקדמתו לחושן משפט ד"ה החמישית - ... כוונתן של השו"ע והרמ"א שלא יפסקו מתוכם, כי אם מי שלמד תחילה דברי בעל הטורים עם פירוש הב"י, וידע מתוכן מקום כל דין עם טעמו מהתלמוד ומגדולי המחברים, וכדי שלא יזווג מזכרונם הדברים, חיברו השו"ע להיות עומד לפנייהם למזכרת. משא"כ בזמנינו רוצים ללמוד התורה על רגל אחת מתוך השו"ע, והן מחריבי עמנו הפרו ברית תורת אלוהינו וגורמים רעה לנפשם. וכמו שדרשו על הפסוק (משלי זכב) 'כי רבים חללים הפילה' - הן אלו שלא הגיעו להוראה ומורים (סוטה כב/א). ואני אומר דגם סיפא דקרא ד'עצומים' כל הרוגיה - רמז לאלו המעצימים עיניהם מראות במקור הדין והטעם, כי אף שהגיעו להוראה, כל שפוסקים מתוך דברי השו"ע הסתום והחתום, אינם מבינים גוף הדברים על בוריים... (עד כאן דבריו עם שינויים קלים).

מהרש"א סוטה כב/א, ד"ה ירא את ה' - ... ובדורות הללו אותן שמורים הלכה מתוך שו"ע, והרי הם אין יודעים טעם העניין של כל דבר, אם לא ידקדקו מתחילה בדבר מתוך התלמוד, שהוא שימוש תלמידי חכמים, וטעות נפל בהוראתם, והרי הם בכלל מבלי עולם, ויש לגעור בהם. (וע"ע בפת"ש יורה דעה סימן רמב סק"ח).

שו"ת מהר"ם לובלין סימן קב ... אין מדרכי ועסקי בספר שו"ע, כי הוא ספר חתום מחובר מחלקים רבים. והרבה פעמים מה שיצדק נפרד, לא יצדק מחובר... ושם בסימן קלה - ... אין מדרכי להעמיד שום יסוד ובנין של פסק דין על ספרים כאלו [כשו"ע והלבוש], שהם כראשי פרקים ואינם מובנים, ורבים נכשלים בדבריהם להתיר את האסור או לזכות את החייב או בהפוך בעוונותינו הרבים... ולא אאריך בראיות מדברי הגמרא והפוסקים הראשונים והאחרונים כהרגלי לעשות בכל התשובות שאני משיב לשואלי דבר...

הגר"א בביאורו למשלי פרק י פסוק ד - 'ראש עֶשֶׂה כַּף רְמִיָּה וְיָד תְּרוֹצִים תַּעֲשִׂיר' - ... ועוד שקאי על התורה, שהכף רְמִיָּה, מי שלומד ברמיה, והיינו שאינו לומד השרשי דינין, רק הקיצור דינים, בכדי להראות שהוא יודע כל הדינים, זה [עושה] אותו לראש, כי לסוף שישכח גם אותם מחמת שאינו יודע שרשן, אבל ייד תרוצים' - מי שלומד הדין עם שרשו ויודע כל דת ודין, 'תעשיר', שידע הכל.

רבי חיים מוולוז'ין בספר כתר ראש (אות מט) [בסידור אשי ישראל] - ... והלומד פוסק בלא גמרא, אומרים ההמון שזה כדגים בלא פלפלין, ורבינו (הגר"א) אמר: כפלפלין בלא דגים! (הובא בשו"ת משנה הלכות חלק ח סימן רמז שער ב, ובשו"ת יביע אומר ח"א או"ח דברי פתיחה)

מסקנת הדברים - שאין ללמוד להסתפק בספרי המלקטים, אלא ילמד תחילה את הגמרא והראשונים [לפי ההדרכה שלהלן במבואות לטור והב"י, שעמל רב הושקע בהכנתם], ורק אח"כ ילמד את הטור, הב"י, השו"ע ונו"כ שיהיו לפניו פרוסים כשמלה. ומכאן תוכחה מגולה ללומדים המחפשים קיצורי דרך ואינם מעיינים במקורות הדין, יתכן שבדרך זו יצליחו להיבטח על לימודם, אך ודאי שלא זו הדרך להיות תלמיד חכם, שעליו יאמר "כזה ראה וקדש"!

תוכנית לימוד בה' חופה וקידושין

אבן העזר:

קידושין - סימנים: כ"ו, כ"ז, כ"ט, ל"ד, מ"ב.

כתובות - סימנים: נ"ה (סע' א), ס"א-ס"ו.

גיטין - סימן קכ"ו (סע' א-ז).

חושן משפט:

הל' עדות - סימנים: ל"ג, ל"ד.

הל' שטרות - סימנים: מ"ב, מ"ד, מ"ט.

הגמרות הדרושות:

אבן העזר: קידושין, כתובות וגיטין.

חושן משפט: בה' עדות - סנהדרין. בה' שטרות - גיטין ובבא בתרא.

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין

סימן כו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה, ובו ד' סעיפים

ג' דרכים שהאשה נקנית בהם:

משנה קידושין ב/א - "שדות בכסף יקנו" (ע"ב). דף ג/ב "בכסף מנלן... לא אשכחן" (דף ה סוף ע"א).

דף ט/א - "ת"ר בשטר כיצד... והוא שבגרה". תוד"ה הלכתא נינהו. דף ט/ב - "ובביאה מנא לן... ש"מ תרתי" (דף י/א).

ר"ף משי' דף א/א - מלמד שנקנית בביאה (ע"ב) [ובו סיכום הגמ' הנ"ל].

כתובות ג/א - "כל המקדש... בעילת זנות" ושם ברש"י.

רמב"ם אישות פ"א הל' א-ב ושם במגיד משנה, כסף משנה ולחם משנה. ושם פ"ג הל' כ-כב, ובכסף משנה.

ספר המצוות מצוות עשה ריג [ובו יבואר מתי הקידושין מדאורייתא].

דין פילגש - רמ"א סע' א:

בראשית כה, ו', רש"י שם.

סנהדרין כא/א - "ויקח דוד עוד פילגשים ונשים בירושלים" (שמואל ב, ה, יג), מבארת הגמ' את ההבדל בין נשים לפילגשים.

רמב"ם הל' מלכים פ"ד ה"ד, כסף משנה שם, [לביאור האם פילגש מותרת אף בלא קידושין].

רמב"ם הל' אישות פ"א ה"א, ה"ד, שם בראב"ד ובכסף משנה, [האם פילגש מותרת רק למלך או אף להדיוט].

דברים כג, יח - "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" [דנחלקו הרמב"ם והראב"ד האם איסור קדשה הוא אף במיוחד לו אשה או

דוקא במופקרת לכל].

ריב"ש סי' תכה - הובא בב"י יו"ד סוף סי' קפג, שהטעם שלא תקנו טבילה לפנויה, כדי שלא יבואו לידי מכשול בהסתלק

ממנה איסור נדה החמור¹.

דין נישואין אזרחיים - מקורות בעניין ראה בהרחבה לסי' כו סע' א.

סע' ב - האם האשה מתקדשת בחופה בלבד, קידושין ה/א - "אמר רב הונא חופה קונה" - "אינו דין שתקנה" (ע"ב).

סע' ד - אופנים שבהם אסרו חז"ל לקדש, קידושין יב/ב - "ההוא גברא דאקדיש בשוטיתא דאסא" - "משום פריצותא".

¹ ועיי' בספר "ימי טוהר" לרב הגאון ינון יונה (מהד' תשע"ב עמ' תשצ"ד) שליקט את הסכמות גדולי הדור בעניין האיסור החמור לבלניות להטביל נשים רווקות, אלמנות או גרושות בכל צורה שהיא, בגלל תקלות ומכשולות הנגרמות ע"י כך.

סימן כז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים**סעי' א-ו: לשונות הקידושין שאומר האיש:**

גמ' קידושין ה/ב - "ת"ר כיצד בכסף... אין הכי נמי" (סוף דף ו ע"א), רא"ש סי' ב, ר"ן דף ב/א מדפי הרי"ף "אמר שמואל בקידושין" - "גרסינן בגמ' פשיטא" (דף ב/ב).

סעי' ז-ט: מעשה הקידושין, [נתנה היא או אמרה היא]:

קידושין ז/א - "בעי רבא הילך מנה ואקדש אני לך" - "הכא באדם חשוב... ומקניא ליה נפשה", תוד"ה הא נתן, דף ה/ב, רא"ש סוף סי' א ד"ה תנו רבנן, ר"ן דף א/ב מדפי הרי"ף ד"ה "ת"ר כיצד בכסף" - "אמר שמואל בקידושין" (דף ב/א), רמב"ם אישות פ"ג ה"ב, פ"ה הכ"ב. [נח' הטור והב"י האם לשיטתו בפ"ג כשנתנה לאדם חשוב, מהני ע"מ להחשיבה למקודשת]

סי' כט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון או במנה ונמצא חסר או רע, ובו י' סעיפים**סעיף א - מתנה על מנת להחזיר בקידושין:**

קידושין ג/א - "מניינא דרישא למעוטי מאי" - "ואשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה", תוס' ד"ה ואשה בפחות מש"פ. [הבחן במח' רש"י ור"ת מה הטעם לכך שאשה לא מתקדשת בקנין חליפין הנעשה ע"י סודר].
קידושין ו/ב - "אמר רבא הילך אתרוג" עד סוף העמוד, תוד"ה לבר מאשה. רא"ש סי' ו. רמב"ם ה' אישות פ"ה ה' כד. ר"ן על הרי"ף (דף ב/ב). רשב"א על הסוגיה.

סעי' ב-ה - קידושין מדין ערב ומדין עבד כנעני:

קידושין ו/ב - "אמר רבא תן מנה" (שורה אחרונה) - "אבל קידושין אימא לא צריכא" (נקודתיים דף ז/א).
קידושין ח/ב - (אמצע העמ') "ת"ר התקדשי לי במנה תנם לאבא ולאביך אינה מקודשת", רש"י, תוד"ה "תנם לאבא".
רא"ש סי' ו. ור"ן על הרי"ף ד"ה תן מנה. רמב"ם הלכות אישות פרק ה הלכה כא-כב.

סעיף ו - מנה אין כאן משכון אין כאן:

דף ח/א - "אמר רבא... התקדשי לי במנה" (שורה אחרונה) - "פריטי אין כאן נסכא אין כאן" (דף ח/ב).
רא"ש סי' י עד "איתביה". רי"ף ור"ן.

סעיף ז - קידשה במנה ונתן דינר:

קידושין ח/א (אמצע העמ') - "אמר רבי אלעזר התקדשי" - "דנפיק ע"י הדחק" (סוף העמוד).
קידושין מז/א (בנקודתיים) - "אמר רב המקדש במלוה" - "מילתא למיתבעיה" (שורה רביעית מסוף העמ').
רא"ש פרק ראשון סי' ט, פרק שני סוף סי' ט, וקרבן נתנאל שם אות ו, ר"ן דף ד/א מדפי הרי"ף ד"ה "אמר ר' אלעזר התקדשי" - עד ד"ה תוספתא, רמב"ם ה' אישות פ"ז הי"ז, ומגיד משנה שם².

סעיף ט - קידשה בכוס מים, יין, שמן:

קידושין מח/ב - "גמ' ת"ר התקדשי לי בכוס זה" - "הא בציהרא", רש"י, תוד"ה "הא במיא", רא"ש פ"ב סי' יג וקרבן נתנאל שם אות כ, רמב"ם אישות פ"ה ה' כט. (נחלקו הראשונים בביאור החלוקה בין מים, יין ושמן, כיצד נפסק להלכה?)

² שאלות הכוונה ללימוד סעי' ז:

א. קידשה במנה ונמצא חסר, הבחן בין המקרים הבאים האם מקודשת: א) קידשה במנה סתם ונתן דינר, ב) קידשה במנה זו ונתן דינר, ג) קידשה במנה סתם והיה מונה והולך ונתן דינר. (הבחן בין המקרים המוסכמים, ובין אלו שיש בהם מחלוקת).
ב. האם הרי"ף, הרמב"ם והשו"ע - במתכוון השמיטו את המקרה שבגמ' בדף מז/א, או שרמזו לכך בדבריהם?
ג. קידשה במנה זו - האם מקודשת כש: א) נמצא דינר חסר ב) נמצא דינר רע ג) נמצא דינר אחד של נחושת, והאם יש מקרים שאעפ"כ תהיה מקודשת?
ד. קידשה במנה זו ונמצא חסר - אינה מקודשת, האם הקידושין בטלים ממילא או שזה תלוי ברצונם לחזור בהם (מחלוקת הראשונים ופסיקת ההלכה, רמ"א סוף סעי' ז).

עיקרי השולחן

אבן העזר

ביאור פסקי השו"ע והרמ"א
עם מקורותיהם בש"ס ובראשונים
ודברי הגו"כ על השו"ע,
ופעמים שיש גם מפוסקי דורנו

הלכות קידושין

סי' כו, כז, כט, לד, מב

הלכות חופה/נישואין

סי' סא-סה

הלכות כתובות

סי' סו

הלכות גיטין

סי' קכו (סע' א-ז)

הלכות קידושין

עיקרי השולחן

סימן כ"ו ובו ד' סעיפים

שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה אפילו אם יחדה

ב אם הכניס אשה לחפה, אינה מתקדשת בכד. ויש אומרים שהיא ספק:

ג משנתקדשה, נחשבת פאשת איש לחיב הבא עליה, וצריכה גט להתירה לשוק:

ד האשה מתקדשת בשלשה דרכים: בכסף או בשטר או בביאה, מן התורה; אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואם עבר וקדש בביאה, מכין אותו מפת מרדות והיא מקדשת. ואפלו קדשה בכסף או בשטר, אם לא שדך תחלה, או שקדש בשוק, מכין אותו מפת מרדות והיא מקדשת. הגה: ויש אומרים שאין מכין אם קדש בכסף או בשטר, אפלו בשוק ובלא שדוכין (טור בשם הרא"ש), ולא ראיתי מימני שהכחו מי שקדש בלא שדוכין:

א אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה פראוי, אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קדושין, אינו כלום. ואפלו בא עליה לשם אשות בינו לבינה, אינה נחשבת פאשתו, ואפלו אם יחדה לו, אלא אדרבא כופין אותו להוציאה מביתו. הגה: דבנדאי בושה היא מלטבל, ובא עליה בנדתה (טור). אבל אם מנחד אליו אשה וטובלת אליו, יש אומרים שמתר והיא "פילגש" האמורה בתורה (הראב"ד וקצת מפרשים). ויש אומרים שאסור, ולוקין על זה משום "לא תהיה קדשה" (דברים כג, יח) (הרמב"ם והרא"ש והטור). כותי שנשא כותית, וכן מומר שנשא מומרת בנמוסיהו, ונתגירו אחר כך, אין כאן חשש קדושין כלל ומתרת לצאת ממנו בלא גט, אף על פי ששה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא (ריב"ש סימן ו' ובת"ה סימן ר"ט). ועגן לקמן סימן קמ"ט סעיף ו':

סעיף א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. אין האשה נחשבת אשת איש אלא על ידי קדושין שנתקדשה כראוי [באחת מג' דרכים דלקמן סעי' ד: כסף, שטר או ביאה], אבל אם בא עליה דרך זנות, שלא לשם קדושין, אינו כלום.

ואפילו בא עליה לשם אישות [ונתכוון לקדשה בביאה], אך עשה זאת בינו לבינה [שלא בפני עדים] - אינה נחשבת כאשתו¹ ואפילו אם ייחדה לו, אלא אדרבה כופין להוציאה מביתו [מכיון שודאי בושה מלטבול ובא עליה בנדתה (טור ורמ"א)].

ב. דין פילגש - האם מותר לאדם לייחד לו פילגש ע"י שתטבול ובלא קידושין ובלא כתובה?² (רמ"א)

י"א (ראב"ד) - שמותר וזו פילגש האמורה בתורה³. [אך לח"מ (א) - אף לראב"ד אסורה ביאת פנויה מדרבנן⁴].

י"א (רמב"ם) - שאסור לייחד לו פנויה ולוקין על זה משום "לא תהיה קדשה" (דברים כג, יח)⁵.

[אך לח"מ (ב) ולב"ש (ב) - אף לרמב"ם אין מלקין על פילגש⁶].

ג. דין הנישא בנימוסיהם [היינו בחוקות הגוים] - האם חוששים לקידושין?

כתב הרמ"א - גוי שנשא גויה [בנימוס הגוים], וכן משומד שנשא משומדת בנימוסיה [לרצונן], ונתגיירו אח"כ, אין כאן חשש קידושין כלל ומוותרת לצאת ממנו בלא גט, אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות בעלמא. (ריב"ש סי' ו, וכ"פ שו"ע לקמן סי' קמט סעי' ו)⁷.

אך כתבו האחרונים - אף בנישא בנימוסיהם, מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. כל שדרו יחד אחר שהתגיירו - אמרינן מסתמא אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ונתכוון לקדשה בביאה, ולכן צריכה ממנו גט (פת"ש (ב) בשם המקנה).

ב. אנוסים - כתב ח"מ (ג) דוקא במשומד **לרצונן** אין חוששין לקידושין, הואיל ויצא מן הכלל בכל עבירות שבתורה, אמרינן דודאי בעילתו בעילת זנות ולא נתכוון לקדשה בביאה, **אך האנוסים** - אף שנישאו בחוקות הגוים, מ"מ כל שידוע שהיו שומרים מצוות בצינעא, י"ל דודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות והתכוון לקדשה בביאה, דהרי נתיחדו בפני הרבה אנוסים לשם נישואין. ובפרט אם היו נזהרים בנדה ובמקוה טהרה, ולמעשה חלילה להקל באיסור אשת איש [וצריכה ממנו גט].

¹ כתב הב"ש (א) - הדין שאם התכוון לקדשה בביאה בינו לבינה, דאינה מקודשת - מיירי שזה לא היה בגלוי, אך אם זה היה בגלוי **שנושא אותה לשם אישות הוא קידושין בביאה**. [ונראה דלא מיירי בפרוץ בעבירות, דזה כיון שהוציא את עצמו מן הכלל בכל העבירות שבתורה, אמרינן שודאי בעילתו בעילת זנות, ואין חוששים לקידושין (כדלקמן בח"מ ג, ובריב"ש סי' ו' שבעה ע"ז)].

² **סנהדרין כא/א** - ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים... מאי נשים ומאי פלגשים?
אמר רב יהודה אמר רב: **נשים** - בכתובה ובקידושין, **פלגשים** - בלא כתובה ובלא קידושין. [וי"א שפילגשים - זה בקידושין אך בלא כתובה].

³ **דלשיטת הראב"ד** (הל' אישות פ"א ה"ד) - **פילגש מותרת אף להדיוט**, והאיסור "לא תהיה קדשה" (דברים כג, יח), הוא דוקא במופקרת לכל, אבל המייחדת עצמה לאיש אחד, אין בה מלקות ולא איסור לאו, והיא פילגש הכתובה בתורה.

⁴ אף שמסתמת הרמ"א משמע דלראב"ד פילגש מותרת, מ"מ כתב הח"מ שההיתר הוא רק מהתורה, אך אף לראב"ד אסורה ביאת פנויה מדרבנן, שהרי אסור אפי' להתייחד עם הפנויה (ע"ז לו/ב), ואפי' להסתכל בה אסור מדברי קבלה (ע"ז כא), אז כל שכן שביאה אסורה.

⁵ **דלשיטת הרמב"ם** - פילגש מותרת רק למלך אך אסורה להדיוט (הל' מלכים פ"ד ה"ד), ואיסור קדשה האידנא - הוא אף כשלא הפקירה עצמה לכל [כמש"כ בהל' אישות פ"א ה"ד] - קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובעל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל (דברים כ"ג י"ח), לפיכך כל הבעל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה.

⁶ הח"מ (ב) והב"ש (ב) כתבו שאף לרמב"ם - אין מלקין על הפילגש המיוחדת לו, מכיון שמש"כ הרמב"ם (הל' אישות פ"א ה"ד) זה דוקא כשבועל אשה לשם זנות בלא קידושין דאז לוקה, אך כל שמיחדת לו לשם אישות אף בלא קידושין, אין בכך לאו. ואף בהל' מלכים (פ"ד ה"ד) כתב שהדיוט אסור בפילגש, אך לא כתב שלוקין על כך. ועוד דהרשב"א בתשובה (המיוחסות סי' רפד), כתב שאין לגרוס ברמב"ם ש"הדיוט אסור בפילגש".

⁷ **בגיטין פא/א** - תנן המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי... ב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני, ובדף פא/ב מבואר טעמם דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולשם קידושין בעל.

ונחלקו הראשונים מתי אומרים חזקה זו: **יש מהגאונים שהורו** - שאפילו פנויה בעלמא שנבעלה בפני עדים צריכה ממנו גט. **אך הרמב"ם** (גירושין פ"י הי"ט) והשו"ע (סי' קמט סעי' ה) - פסקו שאין אומרים חזקה זו אלא אלא באשתו שגירשה [או במקדש על תנאי ובעל סתם], אבל בשאר כל הנשים - בחזקה שבעל לשם זנות, עד שיפרש שבעל לשם קידושין.

ונשאל שו"ת הריב"ש (סי' ו, הובא לקמן בב"י סי' קמט סעי' ו) - **בדין אנוס שנשא אנוסה בחוקותיהם** ונתעברה ממנו ואח"כ הלך מעבר לים ולא שב עוד, והשיב - דבמקרה זה אף לשיטת הגאונים הנ"ל, א"צ ממנו גט, דכיון שנישאו בחוקות הגוים - הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קידושין כדת משה וישראל, אלא כדרכי הגוים, וא"כ אינה נשואה לו, ועוד דבנידון דידן מיירי בפרוצים בעבירה ושבא עליה בנדתה, ואם לאיסור כרת היתר עצמו בביאתו כל שכן שאינו חושש לאיסור קל של פנויה, דבמקרה זה לא אמרינן לשם קידושין בעל, אלא בעילתו בעילת זנות ולכן א"צ ממנו גט, וכ"פ הרמ"א כאן והשו"ע לקמן סי' קמט סעי' ו - **דכל שנישא בנימוסיהם אע"פ ששהה עמה כמה שנים אינו אלא כזנות** - וא"צ ממנו גט. (וע"ע כאן בפתי"ש סוף סי' ב).

הרחבה לסע' א

שאל הב"ש (ס"ק ב) - ליי"א שאין איסור בפילגש, הרי קי"ל שכלה בלא ברכה אסורה כנדה (ריש מסכת כלה), ופילגש הרי היא בלא ברכה וקידושין, וגם קשה [לשיטת הרמב"ם] איך מותרת למלך?

ותירץ בשם הרמב"ן - דדוקא כשרוצה לישא אשה שתהיה קנויה לו לכל דבר ותהיה אסורה לכל אדם, אז הדין הוא שיקדש אותה ויכנוס לחופה ויברך שבע ברכות, אבל פילגש א"צ ברכה וקידושין.

נח' האחרונים בדין נישואים אזרחיים, הנעשים שלא כדת משה וישראל - האם צריכה ממנו גט:

י"א - שיש לחוש לקידושין וצריכה גט:

אהל אברהם (סי' קג) - חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וקידשה בביאה, ואף שהוא נישא בנישואים אזרחיים, לא בהכרח שאיבד את החזקה הזו, וגם יש לחוש שפעם אחת חזרו בתשובה וקידש בביאה, ע"כ אין להתירה בלא גט ובלא שאלת חכם. ובמערכי לב (סי' פז) - הוסיף דכיון שהנישואים האלה יש להם פומביות, יש להצריכה גט ש"לא יאמרו אשת איש יוצאת בלא גט" (יבמות פח/ב), ועוד דיש לחוש שבשטר של הערכאות היה כתוב לשון קידושין ושמה נזדמנו שם עדים כשרים והוי קידושין בשטר, וכו'. וכן הגאון הרגאצ'ובר (בשו"ת צפנת פענח סי' כו-כז) - החמיר מאוד בנישואים אזרחיים שצריכה גט.

אך לאחרונים רבים - אינה צריכה גט:

שו"ת דרכי נעם (אבהע"ז סי' מו) - אין לחוש לקידושין, שכיון שראינו כזה צד פריצות, בודאי עושה בעילתו בעילת זנות כעולה מהריב"ש הנ"ל בהע"ז 7, וכ"כ מהר"ם שי"ק (אבהע"ז סי' כא), ציץ אליעזר (ח"א סי' כז, ח"ב סי' יט פ"ז, וח"ח סי' לז), והיביע אומר (ח"ו אבהע"ז סי' א ס"ק ג) כתב - דבאמת העיקר להלכה כדעת רוב האחרונים שבנישואין אזרחיים א"צ גט וכו' ומעיקר הדין מותרת גם לכהן וכו', ושם (בח"ט סי' כו) - מה שהחמיר לתת גט בנישואין אזרחיים, אינו מעיקר הדין אלא חומרא בעלמא.

ויש שהצריכו גט לחומרא רק לרווחא דמילתא - אך כשיש חשש עיגון ודאי שיש להקל:

אגרות משה (אבהע"ז ח"א סי' עה) - כשאפשר יש להצריך גט גם באנשים שאינם שומרי תורה [כמו שאנו מצריכים באנשים כשרים מטעם חזקה אין אדם בועל בעילת זנות וגמרו ובעלו לשם קידושין], אבל אם אי אפשר להשיג גט והיא עגונה נראה שיש לסמוך על הריב"ש שפסקו כותיה הרמ"א (סי' כו סעי' א') והשו"ע (בסי' קמ"ט סעי' ו') דבאלו שמופקרין לעבור על איסורי התורה שאין בהם חזקה זו, הוא כזנות בעלמא שאינה צריכה גט [ולא להשאיר אותה עגונה].

סעיף ב' - הכניס אשה לחופה [בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה] - **האם מתקדשת בכך? (קידושין ה/א)**⁸

שו"ע סתם (כרנא ורוה"פ) - אם הכניס אשה לחופה, אינה מתקדשת בכך?⁹

שו"ע י"א (רבנו חננאל חשש לרב הונא) - היא ספק מקודשת [וצריכה גט מספק]¹⁰.

הרחבה לסעיף

פת"ש ג' - הביא די דינים בשם שער המלך ביחס ל"א שחופה קונה:

א. יש לחשוש לדעת רבנו חננאל שחופה קונה וצריכה גט מספק, מכיון שכן דעת רש"י (ביבמות נ/ב), וכ"נ דעת הטור.

ב. נח' לעניין מה חופה קונה?

לשער המלך - חופה קונה רק להשוותה כארוסה ולא לגמור הנישואים.

דלא כמהרש"א - שחופה קונה אף להשוותה כנשואה.

ג. נח' האם מה שחופה קונה זה אף באלמנה:

דגמ"ר (בפת"ש ד') - מה שחופה קונה זה רק בבתולה אך לא באלמנה (כדלקמן סי' סד סעי' ה)

שער המלך - אף ש"א שבאלמנה אין חופה קונה אלא ביאה [היא הגומרת להחשיבה נשואה (בי"ש סי' סד ס"ק ו)], מ"מ

כאן אמרינן כשם שבקדושי כסף, שטר או ביאה נחשבת למקודשת וצריכה ממנו גט, ה"ה שחופה באלמנה מהני

לחוש לקידושין וצריכה גט מספק כסברת ר' חננאל.

ד. כשהיתה נדה - נראה דאין חופה קונה, מכיון שיש פוסקים כרמב"ם והשו"ע (לקמן סי' נה סעי' א) שבחופה צריך יחוד

הראוי לביאה, ומימלא כל שהייתה נדה ולא התייחד עמה יחוד גמור, אינה מקודשת וא"צ ממנו גט, וצ"ע.

וכאמור כל די' הדינים הנ"ל בפת"ש ג' הם דווקא לפוסקים כרבינו חננאל שחשש לדעת רב הונא, אך לדעת שו"ע סתם

(רוה"פ) - פשוט שחופה לא קונה.

סעיף ג' - אשה שנתקדשה אף שלא נישאה (רמב"ם אישות פ"א ה"ג, טור):

נחשבת כאשת איש - לחייב הבא עליה [מיתת ביי"ד], וצריכה גט להתירה לשוק.

אמנם אינה נחשבת כאשת איש לכל דבר (טור) - כגון שאינו חייב במזונותיה, ואם היה כהן אינו מטמא לה במותה

(כדלקמן סי' נה סעי' ד-ה).

⁸ קידושין ה/א - נח' האם אשה מתקדשת בחופה בלבד:

לרב הונא - חופה קונה [ואפשר לקדש בה אשה], ולומד זאת בקל וחומר ובצד השווה, מכסף שטר וביאה.

ורבא - הקשה על רב הונא שתי קושיות להוכיח שחופה אינה קונה.

אך אב"י - תירץ את הקושיות להוכיח שחופה קונה כרב הונא.

ונחלקו בשיטת רב הונא: י"א - שע"י החופה האשה מקודשת, אך לא נשואה, וי"א - שהחופה מהני אף להחשיבה כנשואה, כדלקמן בפת"ש ג'.

⁹ רוה"פ פסקו כרבא שאין האשה מתקדשת בחופה, מכיון ש: הגמ' בדף ג' ובדף ה' הקשתה על רב הונא, ואע"ג דאב"י תירץ את רב הונא, מ"מ תירוציו לאו אליבא דהלכתא. ועוד דק"ל במח' אב"י ורבא, הלכה כרבא. וכ"פ התוס', הרא"ש, הר"י והרמב"ן - דהלכתא כרבא.

¹⁰ רבינו חננאל - הצריכה גט מספק מכיון שחשש לשיטת רב הונא, ואף שרבא הקשה על רב הונא, מ"מ אב"י תירץ את הקושיות.

והר"ן והרשב"א - חששו לרבינו חננאל, כיון דרב מובהק הוא, וכל שכן בדבר שבערוהו. וכ"כ הפת"ש ג' בשם שער המלך - שגם רש"י פסק כרב הונא, ושכן נראה מדעת הטור, ומאחר שכן, כן ראוי להורות [להצריכה גט מספק].

סעיף ד: א. מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם? ב. מהם הדברים שרוב היה מלקה עליהם?

א. מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם?

מהתורה - האשה מתקדשת בשלשה דרכים בכסף שטר או ביאה (משנה ריש קידושין¹¹)¹².

אבל חכמים - אסרו לקדש בביאה משום פריצות.

ואם עבר וקידש בביאה - מכין אותו מכת מרדות והיא מקודשת. [ומכין אותו ולא אותה (פתי"ש ו¹³), כרב

דמנגיד [מלקה] אמאן דמקדש בביאה (קידושין יב/ב)].

ב. מהם הדברים שרוב היה מלקה עליהם?¹⁴

ש"ע כרמב"ם וכלישנא קמא ברב - שרוב היה מלקה על כמה דברים:

א. על המקדש בביאה [הני"ל].

ב. על המקדש בשוק [אף בכסף או בשטר] - מכיון שזו דרך פריצות לקדש ברחובה של עיר.

ג. על המקדש [אף בכסף או בשטר] בלא ששידך תחילה [היינו בלא שנדברו ביניהם תחילה].

ד. על חתן שגר בבית חמיו - מחשש שמא אשתו תכשל בחתנה מפני שמחבתו.

ה. ועוד דברים שהלקה עליהם - ראה בגמ'.

י"א ברמ"א (נאיכא דאמרי ברב וכרא"ש¹⁵) - שרוב היה מלקה רק על המקדש בביאה, ולא על שאר דברים הני"ל. ולא

ראיתי מימי שהכו מי שקידש בלא שדוכין.

הרחבה לסעי' ד'

פתי"ש ה: **שאל המקנה** - לכאורה קשה דלדין קי"ל שע"י ביאה נחשבת לארוסה ולא לנשואה¹⁶, אי"כ אף בלא הטעם של פריצות, היה להם לאסור לקדש בביאה כיון שהיא כשאר ארוסות שאסורה לו כל זמן שלא נכנסה לחופה?

וכתב ג' תשובות:

א. י"ל דלא היה כח ביד חכמים לאסור קידושי ביאה משום דכתובה בפירוש בתורה (כמשי"כ הט"ז יו"ד סי' קי"ז ס"ק א).

ב. ועוד נראה דנפק"מ כשמכניסה בביתו ומקדשה בביאה, דהוי חופה וקידושין ביחד קונה וגומר, אי"כ ליכא בזה משום ארוסה אלא משום פריצות.

ג. וכן נפק"מ ליבמה: דמן התורה - אי"כ לקדשה אלא בא עליה, וחכמים תקנו - שלא יבוא עליה עד שיקדשה בפני עדים

בכסף או שטר והוא הנקרא 'מאמר' (שו"ע לקמן סי' קסו סעי' ב, סי' קע סעי' א, עפ"י יבמות נא-גב), וכאן קמ"ל דאע"ג שביבמה ביאה

קונה וגומרת [להחשיבה נשואה], מ"מ אסרו חז"ל ביאה בלא לקדשה תחילה משום פריצות.

¹¹ משנה ריש קידושין - האשה נקנית [לבעלה] בשלש דרכים... בכסף בשטר ובביאה.

¹² ואף שהרמב"ם (אישות פ"א ה"ב) - כתב ש"קדושי כסף הוא מדברי סופרים", ביארו הכסף משנה, המגיד משנה וב"ש (ד) - שאף לרמב"ם קידושי כסף הם מדאורייתא, אלא כיון שאינו מפורש בתורה נקרא דברי סופרים, אבל דינו כדין תורה. וכיוצא בכתב השי"ך חו"מ סי' לג ס"ק א.

¹³ פתי"ש ו - המקדש בביאה מלשון כל הפוסקים משמע שמכין רק אותו ולא אותה, אף שגם היא עברה איסור שהסכימה לכך.

¹⁴ קידושין יב/ב - ההוא גברא דאקדיש בשוטיטא דאסא בשוקא [קידש בשבט בד של הדס], שלחה רב אחא בר הונא לקמיה דרב יוסף: כהאי גוונא מאי? שלח ליה: נגדיה כרב [הלקהו כרב משום פריצות שקידש בשוק], ואצטריך גיטא [אם באה לינשא לאחר] כשמואל [דאמר חיישינן שמא ההדס שווה פרוטה במדן]. [לישנא קמא - שרוב היה מלקה על כמה דברים]: דרב מנגיד על דמקדש בשוקא, ועל דמקדש בביאה, ועל דמקדש בלא שידוכי, וכו' ועל חתנא דדייר בי חמוה... נהרדעי אמרי: בכולהו לא מנגיד רב, אלא על דמקדש בביאה בלא שידוכי. ואיכא דאמרי: ואפילו בשידוכי נמי, משום פריצותא [היינו היה מלקה על המקדש בביאה אף לאחר שידוכים]. ונחלקו הראשונים כמי ההלכה כדלקמן.

¹⁵ הרא"ש (סי' יח) כתב - ועל נהרדעי סמכי האינדא חתנים הדריים בבית חמיהם וכו', ועפ"י זה כתב הטור דלשיטת הרא"ש - מלקין רק על המקדש בביאה ולא על שאר דברים. [אולם כתב הבי"י - דמשי"כ הטור בשם הרא"ש אינו מוכרת, דהא אפשר לומר שכוונת הרא"ש רק לומר רק על מה סמכו אותם האנשים, וליה לא סבירה ליה שהרי הרא"ש כתב גם דרב יוסף ורב יהודה לית להו דנהרדעי. ברם הבי"ש (ה) - ביאר את הרא"ש כטור, שכן אף הבי"י בסי' קלד סעי' ו' כתב שלשיטת הרא"ש רב היה מלקה רק על המקדש בביאה, ובסי' זה נשמט לב"י מש"כ שם בעצמו.

¹⁶ קידושין י"א - [בקידושי כסף או שטר - פשוט שהיא ארוסה ולא נשואה, אולם] בקידושי ביאה - הגמ' דנה האם ע"י ביאה היא מאורסת או נשואה, וקי"ל ש"ביאה אירוסין עושה".

לקדמה לפת"ש ז - יש מחלוקת האם ניתן לתת גט בלילה, וצ"ע האם אף בקידושין מחמירים שלא לקדש בלילה. נדנח' האם מקישים קידושין לגט מהפסי' ויוצאה והיתה", דכשם שאין ליתן גט בלילה ה"ה שאין לקדש בלילה].

וכתב הפת"ש: **דלפוסקים המתירים לתת גט בלילה** (סי' קכג באה"ט ס"ק ט') - פשוט שמותר לקדש בלילה.

וכל הדיון הוא דוקא לי"א שאסור ליתן גט בלילה - מהו לקדש בלילה?

ועל זה כתבו **הרא"ם והר"י מינץ** - דלי"א אלו ספק מקודשת.

ובספר מעין גנים - הביא ראייה דמתקדשת בלילה, מהגמ' בקידושין יא/א - "כי קאמינא דקדשה בלילה".

ובספר שער המלך - כתב ליישב את המחמירים, עפ"י הירושלמי שדוקא בקדושי שטר הקישו קידושין לגט, ולפיכך דוקא בקידושי שטר - **הוי ספק מקודשת, אך בקידושי כסף** - כו"ע מודים שיכול לקדש בלילה, ובזה מיירי הגמ' בקידושין יא - שיכול לקדש בלילה.

נטעי גבריאל (הלי נישואין פכ"ה ה"א) **וילקוט יוסף** (חור"ק פי"ג הט"ז) - מותר לקדש בין ביום בין בלילה וכן מנהג העולם, ויש מהדרים לעשות החופה ביום.

סיכום נושאי הסע' בסי' כו

סע' א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. **אין האשה נחשבת כאשת איש - א"כ נתקדשה בכסף, שטר או ביאה** (כדלקמן בסע' ד) **ובנוכחות עדים**, אך כל שבא עליה דרך זנות שלא לשם קידושין - אינו כלום, ואף אם בא עליה לשם אישות בינו לבינה [כיון שלא היו עדים בדבר], אינה נחשבת לאשתו, אלא אדרבה כופין להוציאה.

ב. **פילגש - המייחד לו אשה וטובלת בלא קידושין:**

י"א (ראב"ד) - מותר, וזו פילגש האמורה בתורה שמותרת אף להדיוט.

י"א (רמב"ם) - אסור ולוקין על כך, [דלשיטתו מה שהתירו פילגש זה דוקא למלך ולא להדיוט].

ג. **גוי שנשא גויה, משומד שנשא משומדת בנימוסיהם ונתגיירו:**

לרמ"א - אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט.

אך באחרונים - אף בנישא בנימוסיהם מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. **כל שדרו יחד אחר שנתגיירו** (פת"ש ב. ב). **אנוסים** - אם ידוע שהיו שומרים מצוות בצינעא, אמרינן שנתכוון לקדשה בביאה, והרי התייחדו בפני הרבה אנוסים לשם נישואין, וצריכה ממנו גט (ח"מ ח).

סע' ב' - הכניס אשה לחופה [בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה] - **האם מתקדשת בכך?**

שו"ע סתם (כרבא ורוה"פ) - **אינה מתקדשת בכך.**

שו"ע י"א (כרבינו חננאל שחש לרב הונא) - **שהיא ספק מקודשת [וצריכה גט מספק].**

סע' ג' - משנתקדשה אף שלא נישאה - נחשבת כאשת איש, לחייב הבא עליה [מיתת בי"ד] וצריכה גט להתירה לשוק (רמב"ם).

סע' ד - מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם?

מהתורה - האשה מתקדשת בג' דרכים בכסף, שטר או ביאה (משנה ריש קידושין).

אבל חכמים - אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואף מלקין על כך. (ועיי' שח"ח האם רב היה מלקה על עוד דברים).

נוטריקונים לזכירת נושאי הסע' בסי' כו - כסף ולא בביאה

א - אינה נחשבת אשת איש, אלא אם התקדשה כראוי [באי' מג' דרכים], ולא בביאת זנות, **ב** - בחופה, נכנסה לחופה ולא התקדשה - מח' אם מקודשת, **ג** - גט, משנתקדשה - צריכה גט להתירה, **ד** - דרבנן אסרו לקדש בביאה.

עיקרי השולחן

סימן כ"ז ובו י' סעיפים
כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא

א בכסף כיצד, נותן לה בפני שנים פרוטה או שוה פרוטה, ואומר לה: "הרי את מקדשת לי בזה".
הגה: ויש אומרים שיש לומר לה: "בדת משה וישראל" (כל בו), וכן נוהגין לכתחילה. וכן נוהגין לקדש בטבעת, ויש להם טעם בתקוני הזהר (דעת הרב). והוא הדין אם אומר לה: "הרי את מארסת לי", או "הרי את לי לאשה", וכן בכל לשון שמשמעותו לשון קדושין ודאי באותו מקום, ובלבד שהיא תבין שהוא לשון קדושין. ואם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, ונתן לה אפלו בשתיקה, הוי קדושין, והוא שעדין עסוקין באותו ענין. וכל שכן אם אומר לשון קדושין ודאי, אלא שאינה מבינה אותו, דהוי קדושין. **הגה:** יש אומרים דלא בעינן מדברים באותו ענין ממש, אלא מדברים מענין לענין באותו ענין, דהיינו שאין מדברים בקדושין, רק בצרכי זיווגם (מרדכי סוף האיש מקדש וכ"כ הרשב"א). ויש אומרים דלא בעינן מדברים עמה, אלא כל שמדברים לפניה, סגי (מרדכי ריש קדושין, וכן משמע לשון הטור):

ב אומר לה: הרי את אשתי, הרי את זקוקתי, הרי את קנויה לי, הרי את ארוסתי, הרי את שלי, הרי את ברשותי, הרי את לקוחתי, מקדשת, הגה: אם הבינה דבריו, או שדברו תחלה מעסקי קדושין (הר"ן והמ"מ). אבל האיש אינו נאמן לומר שלא כוון לשם קדושין (ב"י בשם הרא"ש):

ג אומר לה: הרי את מיעדת לי, מיחדת לי, עזרתי, נגדתי, צלעתי, סגורתי, תחתי, עצורתי, תפוסתי, הרי זו מקדשת בספק. **הגה:** והוא הדין אם אומר: הרי את חרופתי. אבל אומר לה: הרי את נשואתי, יש אומרים שאינו כלום. והוא שהיה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, אבל אם אינו מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, אין חוששין למלות אלו. **הגה:** מי שאמר לאשה שנותן לה בשביל אהבה וחבה, חוששין לקדושין, כי שמא אמר שנותן לה שיהיה אהבה וחבה ביניהם, והוי כאילו אמר לה: מיעדת לי או מיחדת לי (תשובת מ"י סוף אישות). יש אומרים דאף על גב דלשונות אלו לא מהני אם לא דבר עמה מעסקי קדושין, מכל מקום אם היא אומרת שקבלה לשם קדושין, הוי ספק קדושין (הר"ן). ונאפלו נתן לה בשתיקה ולא דבר כלום, והוא והיא אומרים שכוננו לשם קדושין, הוי קדושין (במרדכי פרק האיש מקדש ותשובת מוהר"ם). ובמקום דלא הוי קדושין, אפלו אם חוזר אחר כך ואמר לה: הרי את מקדשת לי, צריך לחזור וליטול הכסף ממנה ולתן לה בתורת קדושין (המ"מ בשם הרשב"א):

ד אומר לה: הרי את מקדשת, ולא אומר: "לי", אינה מקדשת. וכן עקר (תשובת הרא"ש). אבל יש מחמירין ואומרים דהוי קדושין (תמצאם בתשובת הרשב"א ורמב"ן והרא"ש כלל ל"ו). ואם היה מדבר עמה על עסקי קדושין, הרי זו מקדשת. ואם קדש תחלה אשה אחת קדושין גמורים, ואמר לאחרת בפניה: תהא מקדשת, ולא אומר: "לי", ודיים מוכיחות (פרוש, כמו שהאוחז בבית נד הפלי מושך עמו הפלי עצמו, כן אלה הדברים מוכיחים שמושכים אחריהם לשון "לי") נינהו, וחוששין לקדושין:

ה יש מי שאומר, שאם כשנתן לה הכסף אומר לה: הריני נותננו לך בתורת קדושין, הוי כאומר: "לי". **הגה:** וצריך שיאמר לה לשון המוכים להבא, כגון שאומר: הרי הן קדושין, או קדושין יהיו. אבל אומר: הן קדושין, לחוד, אינו כלום (ב"י בשם תשובת הר"ש דוראן):

ו אומר לה: הריני אישך, הריני בעלך, הריני ארוסך, אינו כלום, אפלו היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, משום דכתיב: "כי יקח" (דברים כד, א) ולא שיקח את עצמו. נתן הכסף לאחד ואמר לו: הרי את חמי, ולא אומר: בתוך מקדשת לי, אין בזה כלום (הגהות אלפסי פ"ק דקדושין):

ז נתנה היא לו כסף, ואמרה: הריני מקדשת לך, אינה מקדשת:

ח נתן הוא ואמרה היא, אם היה מדבר עמה על עסקי קדושין, הוי ודאי קדושין, ואם לאו, הוי ספק קדושין. ואם ענה הבעל: הן, בשעת נתינה, הוי ודאי קדושין אפלו אין עסוקין באותו ענין:

ט נתנה היא ואמרה לו: הילך דינר זה מתנה ואתקדש לך, ולקחו ואמר לה: הרי את מקדשת לי בהנאה זו שקבלתי ממך מתנה, אם אדם חשוב הוא, הרי זו מקדשת, שהנאה יש לה בהיותו נהנה ממנה, ובהנאה זו הקנתה עצמה לו. וצריך חקירת חכם מי נקרא אדם שאינו חשוב להתיירה בלא גט. ויש מחמירין אפלו לא אמרה תחלה כשנתנה: ואתקדש לך, רק נתנה סתם, ואמר לה: התקדשי כוי, ושתקה (תשו" הרשב"א סי' תרי"ג):

י שעור הכסף שמקדשין בו, משקל חצי שעורה כסף צרוף. עין ב"מ דעה סימן רצ"ד סעיף ו' שעור שוה פרוטה:

הקדמה לסימן כז (עפ"י גמ' קידושין דף ה/ב-ו/א)

סימן זה עוסק בשני נושאים עיקריים: א. לשונות הקידושין שאומר האיש (סעי' א-ו).
ב. אמרה היא או נתנה היא (סעי' ז-י).

בקידושין צריך **שיתן** לה שווי פרוטה, ו**שיאמר** לה לשון שהיא קידושין ודאי.
ובלשונות הקידושין יש להבחין בין ג' מקרים:

סעי' א) לשונות שהן **ודאי** לשון קידושין - כמו "הרי את מקודשת לי" וכו'.

[דבזה לב"י - אינה נאמנת לומר שלא הבינה מה שאמר, דהא לכו"ע לשון קידושין הן (אולם ע"ע בטבלא שלקמן מתי אינה נאמנת)].

סעי' ב) לשונות נוספים שהן **ודאי** לשון קידושין - כמו "הרי את אשתי", "הרי את זקוקתי", וכו'.

[דבזה כתב הרמ"א - דדוקא אם הבינה דבריו או שדברו תחילה מעסקי קידושין הוי מקודשת].

סעי' ג) לשונות שהן **ספק** קידושין - כמו "הרי את מיועדת לי", "הרי את עזרתי" וכו', דבזה יש לחלק:

אם לא היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין - אינה מקודשת, כיון דלא ידעה מה אמר לה.

אך אם היה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ואמר לשון ספק כנ"ל - הוי ספק מקודשת, מכיון דלא ידעינן אם אמר לה לשון קידושין, או שמא אמר לה שתהיה לו לשפחה וכיוצ"ב.

קידשה בשתיקה

נח' התנאים האם יתכן שאשה תתקדש בשתיקה - אף שהאיש לא אמר לה לשון קידושין:

קידושין ו/א - גופא: היה מדבר עם האשה על עיסקי גיטה וקידושיה, ונתן לה גיטה וקידושיה [בשתיקה] ולא פירש:

רבי יוסי אומר: דיו [ומקודשת אף שלא אמר לה לשון קידושין].

רבי יהודה אומר: צריך לפרש [ולומר את לשון הקידושין, ואם קידש בשתיקה אינה מקודשת].

והלכה כרבי יוסי - דאם קידשה בשתיקה מקודשת, **אלא שנחלקו התנאים בשיטתו¹ מתי אמרינן שמקודשת:**

רבי [וכ"פ רי"ף, רמב"ם רא"ש ושו"ע] - דוקא **שעסוקין באותו ענין** של קידושין ממש וקידשה בשתיקה **מקודשת**,

[פרש"י - שהיו עסוקים בדיבור עסקי קידושין עד שעת נתינה].

ר' אלעזר בר ר"ש [וכ"פ מרדכי ורמ"א] - אע"פ שאין עסוקין באותו ענין ממש, **אלא מענין לענין באותו ענין**, וקידשה

בשתיקה **מקודשת** [פרש"י מעניין לענין - שפסקו מלדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים ומיהו לדבר צרכי

זיווגם היה כמו כמה יש לך נדוניא וכו', וקידשה בשתיקה מקודשת].

ומסקנת הגמ' - דהלכה כרבי יוסי, והא דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו

עסק עמהם, זה אפילו כשאינו יודע את זה שהלכה בזה כרבי יוסי.

¹ כן ביאר העיטור המובא ברשב"א - דנחלקו התנאים בביאור שיטת רבי יוסי, ברם הרשב"א שם ביאר אחרת.

סעיף א' - לשון שהיא **ודאי** לשון קידושין: א. שיתן ויאמר ושתבין. ב. קידשה בשתיקה (קידושין ו/א).

א. **שיתן ויאמר ושתבין** - כשמקדשה צריך **שיתן** לה בפני שניים פרוטה או שווה פרוטה (כב"ה במשנה ריש קידושין). **ויאמר** לה "הרי את מקודשת לי² בזה", או "הרי את מאורסת לי", או "הרי את לי לאשה", וכן **בלשון שמשמעותו לשון קידושין ודאי** באותו מקום (רמב"ם ורא"ש), ובלבד **שתבין** שהוא לשון קידושין³ [כי הקידושין צריך שיהיו לדעתה].

ב. **קידושין בשתיקה** - אם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין, ונתן לה אפילו בשתיקה, הוא קדושין (כרבי יוסי בדף ו/א). והוא שעדיין עסוקין באותו ענין (כרבי שם). וכל שכן אם כשנתן אמר לשון קדושין ודאי, אלא שאינה מבינה אותו, דהו קדושין [כיון דמתחילה דיבר עמה על עסקי קידושין (באר הגולה)]⁴.

אלא שנחלקו מתי אמרינן [שאם היה מדבר עמה תחלה על עסקי קדושין] **קידשה בשתיקה מקודשת**:

שו"ע (כרבי) - דוקא עסוקים באותו עניין ממש [של עסקי קידושיהן עד שעת נתינה (רש"י)], וקידשה בשתיקה, מקודשת. [דכן פסקו: רי"ף, רא"ש ורמב"ם - כיון שהלכה כרבי מחברו].

וי"א ברמ"א (כרבי אלעזר ב"ר שמעון והמרדכי) - אף שלא עסוקים באותו עניין ממש, אלא מדברים מעניין לעניין באותו עניין, וקידשה בשתיקה מקודשת.

[כגון שדיבר עמה בתחילה מעניין קידושין ואח"כ דיבר עמה שלא בקידושין אלא כמה יש לך נדוניא וכמה שדות יש לך להתפרנס מהם (רש"י דף ו/א ד"ה מענין), ונתן בשתיקה מקודשת].

וי"א ברמ"א (מרדכי) - דלא בעינן מדברים עמה, אלא כל שמדברים לפניה, סגי⁵.

הרחבה לסעיף א

כתב הב"י (בשם הר"ן, הרב המגיד והרשב"א) - מה שהאשה מתקדשת הוא דוקא שיודעת **ומבינה** את לשון הקידושין, הא לאו הכי לא הוא קידושין, כיון שאין האשה מתקדשת אלא לדעתה, **וכ"פ הטוש"ע** - ובלבד **שתבין** שהוא לשון קידושין. אלא שנחלקו מתי נאמנת לומר שלא הבינה לשון הקידושין⁷:

לשונות שבסעי' א' "הרי את מקודשת לי" "הרי את לי לאשה"	לשונות שבסעי' ב' "הרי את זקוקה לי", "הרי את קנויה לי"	לשונות שבסעי' ג' "הרי את מיועדת לי", "הרי את עזרתי"
ב"י, ח"מ א, ג, וכו"נ מרמ"א סעי' ב ר' ירוחם, ב"ח, ב"ש ה	[כיון שאין הכל מכירין לשונות אלו] נאמנת לומר שלא הבינה ואינה מקודשת ⁸	כיון שאלו לשונות גרוועים ומסופקים אם התכוון לקדשה או למלאכה נאמנת לומר שלא הבינה ואינה מקודשת וע"ע לקמן הע' 22
הבינה ומקודשת	אינה נאמנת לומר שלא הבינה דחיישינן שמא משקרת, ולכן ספק מקודשת	כיון שאלו לשונות פשוטים - אמרינן ודאי הבינה ומקודשת

² מקודשת לי - הכי פירושו לי וכו' וכאילו אמר הרי את מקודשת [מלשון הקדש] ואסורה על כל העולם לי בשבילי (ב"ש ד).

³ וראה לקמן דנחלקו מתי נאמנת לומר שלא הבינה לשון הקידושין.

⁴ **ויכול לקדשה בשתיקה אף עבור חברו** - דכתב הפת"ש (ה) כשם שאדם שהיה מדבר עמה על עסקי קידושין וקידשה בשתיקה לעצמו מקודשת, ה"ה שליח שהיה מדבר עמה על עסקי קידושין בשביל חברו, ונתן לה קידושין בשתיקה ולא פירש דיו, דמקודשת לחברו.

⁵ והיינו אפילו לא דיבר לא האיש ולא האשה אלא אחרים נשאו ונתנו בדבר בפניהם ובתוך דבריהם קם האיש ונתן לה שום דבר בשתיקה, הויה מקודשת גמורה (הגהות והערות על הב"י ס"ק טו בבאיור הב"ח). וע"ע לקמן בהע' 50 בדין אדם אילם וכו'.

⁶ וכתב הב"ש (ו) - הדין שהיה מדבר עמה וקידשה בשתיקה דמקודשת, נח' האם צריך שהאשה תאמר **הן** :

דלכסף משנה - זה דוקא כשאמרה **הן** - מקודשת, אבל שתקה לא מהני.

אך משאר הפוסקים - משמע דאף שלא אמרה **הן מקודשת**, וכן מוכח מהרמ"א דיי"א דכל שהיו מדברים בפניה סגי, ש"מ אפי' שתקה מהני, וכן י"ל דלרמב"ם אם שתקה הויה ריצוי. ומ"מ לכו"ע מה שמקודשת - זה דוקא כשמדברים בענייני קידושין שלה [ולא של אחרים].

⁷ וסיכום ההבדל בין האיש לאשה לגבי נאמנותם לומר שלא הבינו - ראה לקמן בדברינו בהרחבה לסעי' ב'.

⁸ וכ"כ פת"ש ד בשם הנוב"י דנאמנת ושכן משמעות כל הפוסקים. וע"ע לקמן הע' 19.

סעיף ד' - נתנה לאדם חשוב - מתקדשת בהנאה שקיבל ממנה (קידושין ז/א - מימרא דמר זוטרא):

נתבאר לעיל בסי' כז סעי' ט - דאף שהיא לא קיבלה פרוטה, אלא נתנה [ואמרה לו הילך מנה ואתקדש לך] ואמר לה "הרי את מקודשת לי בהנאה זו שיש לך שקבלתי ממך מתנה" - דאם הוא אדם חשוב, מתקדשת לו בכך, כיון שיש לה הנאה שאדם חשוב קיבל ממנה.

סעיף ה' - אמר לה הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני (קידושין ז/א - מדין עבד כנעני)²⁶:

החידוש בסעי' זה - כשם שעבד כנעני אע"ג שלא חיסר מכספו כלום קונה לעצמו, ה"ה כאן שפלוני זוכה באשה זו אף שלא שילם מכספו כלום.

ואותה אשה שקיבלה את הדינר - מתקדשת לפלוני בכל אחד מהאופנים הבאים:

(א) כשפלוני עשה אותו שליח לקדשה - והשליח אמר הילך דינר משלי, והתקדשי לפלוני (רש"י, רא"ש)²⁷.

(ב) או כשפלוני קידשה בעצמו - ואמר לה התקדשי לי בדינר שנתן לך פלוני - דה"ז מקודשת (רמב"ם).

סיכום בקצרה: סעי' ב-ד - שהאשה מתקדשת בהנאה, סעי' ה' - לא מיירי בהנאה

מקרא:

משמעו: האם נישאת לראובן או לשמעון

משמעו: מי נתן את הכסף למי:

המקרה	הדין
<p>סעי' ב. לאה ראובן שמעון</p>	<p>אמרה לראובן "תן מנה לפלוני [לשמעון] ואתקדש לך" - מקודשת. וקמ"ל דמתקדשת לראובן אף שלא קיבלה כסף, בהנאה שנתן כסף לשמעון בציוויה. מדין ערב שמשעבד עצמו אף שלא הגיע ממון לידו, כך זו משעבדת עצמה.</p>
<p>סעי' ג. ראובן לאה שמעון</p>	<p>אמרה לראובן תן דינר לשמעון ואקדש אני לו [לשמעון], ונתן לו וקידשה שמעון - מקודשת, וקמ"ל ב' חידושים שמתקדשת מדין ערב ומדין עבד כנעני: א. כדין ערב - שמתחייב אף שלא הגיע הנאה לידו, כך זו מתחייבת אף שלא קיבלה כסף, ומתקדשת בהנאה שיש לה שנעשה ציוויה. ב. כדין עבד כנעני - שזוכה בעצמו כשאחר שילם בעדו, כך שמעון זכה באשה אף שלא חיסר מממונו.</p>
<p>סעי' ד. לאה ← ראובן [אדם חשוב]</p>	<p>אם לאה נתנה לראובן מנה ואמרה לו "אתקדש אני לך", אם הוא אדם חשוב - מקודשת בהנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (וכן בסי' כז סעי' ט).</p>
<p>סעי' ה. ראובן לאה שמעון</p>	<p>אמר לה ראובן הילך דינר משלי והתקדשי לפלוני וכו' - ה"ז מקודשת. וכאן קמ"ל ששמעון - זוכה באשה אף שלא חיסר מממונו מדין עבד כנעני כנ"ל.</p>

²⁶ קידושין ז/א - (מימרא דרבא - אמר לה) הילך מנה והתקדשי לפלוני - מקודשת **מדין עבד כנעני**, עבד כנעני לאו אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קני נפשיה, האי גברא נמי אע"ג דלא חסר ולא מידי קא קני להאי איתתא.

²⁷ אך כשפלוני לא עשאו שליח - אינה מקודשת, אפילו נתרצה לבסוף, ואין להקשות הלא זכין לאדם שלא בפניו, דלפעמים חובתו היא דניתא ליה באחרת (גר"א יב).

ושנתם

הלכות חופה וקידושין

ובו נושאי הסימנים,
והנושאים העיקריים
והמשניים שבכל סעיף ודינם,
ונוטריונים לכל סעיף
לשינון וחזרה בעל פה,
שיהיו מחודדים בפך

מעלת החזרה על הנלמד באמצעות "ושננתם"

חז"ל למדונו **שההצלחה בלימוד תלויה במספר גורמים**, כפי שהובא בגמ' (תענית ח/א) "ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל, בשביל משנתו שאינה **סדורה** עליו... מאי תקנתיה? ירבה בישיבה", ופירש רש"י "שקשה הוא לו מרוב קושיות, בשביל משנתו שאינה **סדורה** לו ואינו זוכר מה כתיב בה... [ותקנה לכך היא] **שיסדירו** בני הישיבה משנתם". ועוד בגמ' (קידושין ל/א) "**ושננתם** - **שיהו דברי תורה מחודדים בפיד**, שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד". וחשיבות גדולה **לחזרה** על לימודו, שכן "לימוד ללא חזרה - כזריעה ללא קצירה" (סנהדרין צט/א), "ואינו דומה **שונה** פרקו [החזיר על לימודו] 100 פעמים **לשונה** פרקו 101 [פעמים]" (חגיגה ט/ב)¹. וע"י כך יוכל לזכות ל"אשרי מי שבא לכאן **ותלמודו בידו**" (בבא בתרא י"ב וע"ש במהרש"א לגבי מעלת כתיבת הנלמד). ושמעתי שהגר"ע יוסף אמר: "כל מה שאני **זוכר**, זה בזכות מה שאני **חוזר**".

ברם לא מעט מהלומדים יש להם **אכזבה** הנובעת **משכחת הלימוד** וזאת בשל ריבוי הפרטים ו"תפסת מרובה - לא תפסת, תפסת מועט - תפסת" (יומא פ/א), ופעמים שהלומד אינו מוצא את ידיו ואת רגליו, ועל כן חשוב ובפרט בלימוד ההלכה [שיש בו ריבוי של פרטים] **להתמקד בעיקרי הדברים**, כעין מה שאמרו חז"ל "לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה" (פסחים ג/ב), וידועה המליצה על הפסוק "ויאמר [בועז] **לקוצרים** ה' עמכם" (רות ב,ד) לאמור מי שיודע לקצר ולהתמקד בעיקר - ה' עמו.

בס"ד זכו ספרי "עיקרי השולחן" לעלות על שולחנם של מלכים "ומאן מלכי רבנן", וזכינו לשמוע מלומדים רבים בארץ ובעולם, על התועלת הגדולה שהייתה להם כשנעזרו בספרי "עיקרי השולחן", ועל הצלחתם לזכור סעיפים רבים וסוגיות סבוכות ולהיבחן על לימודם, מכיון שתלמודם היה בידם.

כמובן, אין הדבר מהווה תחליף ללימוד היסודי - מהמקורות בגמ', ראשונים, אחרונים, טור, ב"י, שו"ע וכו' [לפי ההדרכה המופיעה בתחילת הספר בחלק "מבואות לטור ולב"י"]. רק לאחר הלימוד היסודי יש להיעזר ב"עיקרי השולחן" [שבו סוכם כל סעיף בצורה מסודרת ומפורטת], ואח"כ לחזור על לימודו בעזרת "**ושננתם**" - ובו התמצית העיקרית של כל סעיף. ולהלן מספר עצות שיוכלו להועיל מאוד ללומדים ובפרט לאלו שרוצים להיבחן על לימודם.

הדרך

- א. תחילה חזרה על נושאי הסעיפים [המובאים בתחילת הספר], ואח"כ חזרה באמצעות "**ושננתם**" - ובו הנושאים העיקריים והמשניים ודינם, המהווים את התמצית העיקרית של כל סעיף.
- ב. על סיכום זה כדאי לחזור בעל פה, כל יום, לפחות בשבועיים הסמוכים ללמידה הראשונה. אין חזרה זו צריכה לעכב את ההתקדמות בלימוד, מכיון שחזרה זו צריכה לקחת עד רבע שעה.
- ג. החזרות יעשו בקול (עירובין ג/ב) ובחברותא ולסירוגין².
- ד. רצוי שכל חברותא יקבעו לעצמם תוכנית לימוד ותוכנית לחזרות³.

דוגמאות להצלחת הלומדים - בזכות החזרות ב"עיקרי השולחן"

- א. שינון בעל פה של נושאי הסעיף בהל' איסור והיתר [מליחה, בב"ח, תערובות] - ב-10 דקות בלבד.
- ב. שינון בעל פה של הל' מליחה [במתכונת של "ושננתם"] - בשעה ורבע.
- ג. חזרה על הל' נדה [לרבות כל הסי' קפ"ג, במתכונת המפורטת של "עיקרי השולחן"] ב-14 שעות - הכוונה ללומד אשר הכין תוכנית חזרות על לימודו, והספיק 30 עמ' תוך שעה, ותוך 14 שעות הקיף 420 עמודים, וב"ה הצליח ונבחן על כל לימודו.
- ד. חזרה על כל הלכות נדה [במתכונת של "ושננתם"], ב-20 דקות בלבד.
- ה. כ-5 פעמים נכשל במבחן "יורה יורה" - אך בפעם השישית הצליח בזכות לימוד "עיקרי השולחן"⁴.
- ו. שינון בעל פה של 100 נושאי סימנים, בעזרת נוטריקונים המקלים על הזיכרון⁴.

נמצא שבדרך לימוד זו יוכלו הלומדים: לשנן היטב, לזכור ולהיבחן על הנלמד, וב"ה יקוימו בהם דברי חז"ל: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו" (ב"ב ב/ב).

¹ וראה ביאור נפלא לכך בספר **כתר ראש** לרבי חיים מוולוז'ין, סימן נו בהערות ס"ק לו (מודפס בסידור אשי ישראל).

² יש יתרון עצום לחזרות שנעשות בחברותא, מכיון שכל אחד בודק את חברו. ולכן יקפידו לעשות את החזרה לסירוגין, פעם זה ופעם זה.

³ כלומר כמה זמן מוקדש להתקדמות וכמה זמן לחזרה על מה שנלמד לפני כחודש חודשיים וכן הלאה כמסופר על ר' חייא בר אבא שהיה חוזר על

תלמודו כל 30 יום (ברכות לח/ב). והשו"ע כתב בהקדמתו לאו"ח שמטרת חיבורו, כדי שיחזרו על השו"ע כל 30 יום.

⁴ המחשה לכך - ראה בהקדמה לספר זה.

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין

סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה, ובו ד' סעיפים

סע' א' - אין האשה מתקדשת בביאת זנות:

א. אין האשה נחשבת כאשת איש - א"כ נתקדשה בכסף, שטר או ביאה (כדלקמן בסע' ד) ובנוכחות עדים, אך כל שבא עליה דרך זנות שלא לשם קידושין - אינו כלום, ואף אם בא עליה לשם אישות בינו לבינה נכיון שלא היו עדים בדבר, אינה נחשבת לאשתו, אלא אדרבה כופין להוציאה.

ב. פילגש - המייחד לו אשה וטובלת בלא קידושין:

י"א (ראב"ד) - מותר, וזו פילגש האמורה בתורה שמותרת אף להדיוט.

י"א (רמב"ם) - אסור ולוקין על כך, [דלשיטתו מה שהתירו פילגש זה דוקא למלך ולא להדיוט].

ג. גוי שנשא גויה, משומד שנשא משומדת בנימוסיהם ונתגיירו:

לרמ"א - אין כאן חשש קידושין כלל ומותרת לצאת ממנו בלא גט.

אך באחרונים - אף בנישא בנימוסיהם מ"מ יש ב' מקרים שצריכה גט:

א. כל שדרו יחד אחר שנתגיירו (פת"ש ב).

ב. אנוסים - אם ידוע שהיו שומרים מצוות בצינעא, אמרינן שנתכוון לקדשה בביאה, והרי התייחדו בפני

הרבה אנוסים לשם נישואין, וצריכה ממנו גט (ח"מ ח).

סע' ב' - הכניס אשה לחופה [בלא לקדשה תחילה בכסף, שטר או ביאה] - האם מתקדשת בכך?

שו"ע סתם (כרבא ורוה"פ) - אינה מתקדשת בכך.

שו"ע י"א (כרבינו חננאל שחשש לרב הונא) - היא ספק מקודשת [וצריכה גט מספק].

סע' ג' - משנתקדשה אף שלא נישאה - נחשבת כאשת איש, לחייב הבא עליה [מיתת בי"ד], וצריכה גט להתירה לשוק

(רמב"ם).

סע' ד - מהם הדרכים שהאשה מתקדשת בהם?

מהתורה - האשה מתקדשת בג' דרכים בכסף, שטר ובביאה (משנה ריש קידושין).

אבל חכמים - אסרו לקדש בביאה משום פריצות, ואף מלקין על כך. (ועיי' ששנח' האם רב היה מלקה על עוד דברים).

נוטריקונים לנושאי הסע' בסי' כו - כסף ולא בביאה

א - אינה נחשבת אשת איש, אלא אם התקדשה כראוי [בא' מג' דרכים], ולא בביאת זנות, ב - בחופה, נכנסה לחופה ולא התקדשה - מח' אם מקודשת, ג - גט, משנתקדשה - צריכה גט להתירה, ד - דרבנן אסרו לקדש בביאה.

סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים

לכתחילה צריך - שהאיש יאמר ויתן, ושהאשה תבין לשון הקידושין, והשו"ע לקמן מיירי במקרים שונים:

סע' א-ו - לשונות הקידושין שאומר האיש:

סע' א' - לשונות שהם **ודאי קידושין** - "הרי את מקודשת לי" וכו', ואם היו עסוקים מע"ק וקידשה בשתיקה - מקודשת.

סע' ב' - לשונות נוספים שנחשבים **לודאי קידושין** - "הרי את אשתי" וכו'.

וכתב הרמ"א - ובלבד שהבינה דבריו או שדיברו תחילה מעסקי קידושין.

סע' ג' - לשונות **שהן ספק** [אם התכוון לקדשה או שתעשה לו מלאכה] כגון "הרי את מיועדת לי":

אם **דיבר עמה תחילה מע"ק** ואמר לשון מסופקת - הוי **ספק** מקודשת.

ואם **לא דיבר עמה תחילה מע"ק** - אינה **מקודשת**.

והרמ"א כתב - ג' מקרים נוספים דהוי **ספק** מקודשת.

סע' ד' - אמר "הרי את מקודשת" ולא אמר **לי**: **שו"ע כרוה"פ** - אינה **מקודשת**, מכיון שאינו מוכח שקידשה לעצמו.

☞ **י"א ברמ"א** - היא **מקודשת**, מכיון דחיישין לדבר שבערוה.

אולם אף לשו"ע יש ב' מקרים שמקודשת: א) דיברו תחילה מעסקי קידושין - מקודשת ודאי.

ב) קידש תחילה אשה אחרת ואח"כ את זו - חוששין לקידושין.

סע' ה' - האומר "הריני נותנו לך בתורת קידושין" - הוי כאומר **לי** ומקודשת,

[דכיון שהזכיר שהוא הנותן לה בתורת קידושין, נראה מלשונו שהוא המקדש והיא המתקדשת].

וברמ"א - צריך לקדש בלשון להבא/לעתיד כמו: "הרי את", "קדושין יהיו".

סע' ו' - אמר "הריני אישך", "הריני בעליך" וכו' - אינו כלום, משום דכתיב "כי יקח" ולא **שיקח** את עצמו [אליה]⁵.

סע' ז-ט - מעשה הקידושין [נתנה היא או אמרה היא]:

סע' ז' - **נתנה היא כסף ואמרה** "הריני מקודשת לך" - אינה **מקודשת** משום שנאמר "כי יקח איש", ולא שהיא תיקח

[עצמה אליו]⁵.

סע' ח' - **נתן הוא ואמרה היא** - היא **ספק מקודשת** [דכיון שהוא נתן, ספק הוי שמא יש כאן "כי יקח"].

אולם יש ב' מקרים שהיא **ודאי** מקודשת: א) כל שדיבר עימה תחילה על עסקי קידושין.

ב) או שענה הן בשעת נתינה - מקודשת אף שאין עסוקין באותו ענין.

סע' ט' - **נתנה היא ואמר הוא** ["את מקודשת לי וכו'"] - אינה **מקודשת**,

אא"כ הוא אדם חשוב - דמקודשת מכיון דהנאה יש לה בכך שקיבל ממנה והוי כשזה פרוטה.

ונח' בנותנת לאדם חשוב, האם צריך גם שהיא תאמר: **לשו"ע** - רק באמרה "ואתקדש אני לך", **מקודשת**.

☞ **ולרמ"א** - אף שנתנה בשתיקה, **מקודשת**.

סע' י' - **שיעור פרוטה / הכסף שמקדשין בו** - משקל חצי שעורה כסף צרוף (ונכון לשנת תשע"ט כ-6 אגורות).

נוטריקונים לנושאי הסעיפים בסי' כז - כבוד זכר (שהוא יאמר והוא יתן הקידושין)

א - הרי את מקודשת לי, [לשונות הודאיים בקידושין], **ב** - ברשותי וכו' [גם לשונות הודאיים], **ג** - גמגם [לשונות המסופקים],

ד - דילג על לי, **ה** - הריני נותנו לך בתורת וכו', **ו** - וְ גרירה [נגרר אחריה "הריני אישך"], **ז** - נהגה כזכר והיא נתנה ואמרה,

ח - חצי חצי, נתן הוא ואמרה היא, **ט** - טובת הנאה יש לה כשנותנת לאדם חשוב, ומקודשת, **י** - י קטנה, מתקדשת אף

בפרוטה קטנה.

⁵ **ובסע' ו-ז** - אף שהיה מדבר עמה תחילה על עסקי קידושין ואמרו לשונות הנ"ל, אינה **מקודשת**, משום דכתיב "כי יקח", ולא שיקח עצמו, ולא שהיא תיקח עצמה אליו (שו"ע סע' ו, ב"ש כא).

סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון וכו', ובו י' סעיפים

סע' א' - קידשה במתנה על מנת להחזיר - אינה מקודשת.

וברמ"א: אם האשה נתנה לו מתעמ"ל לה לאחר 30 יום, וקידשה במתנה זו תוך 30 - מקודשת נכי קידשה בדבר שברשותו]. ואם האיש נתן מתעמ"ל - וקידשה בהנאה זו שנהנית תוך הזמן - מקודשת.

סע' ב' - ד' - [אף כשלא קיבלה ממוון, מ"מ] האשה מתקדשת בהנאה שקיבלה:

סע' ב. כשאמרה תן לפלוני ואתקדש לך, ונתן וקידשה בהנאה שנעשו דבריה - מקודשת [כדין ערב, כשם שערב אף שלא קיבל כסף השתעבד, כן האשה אף שלא קיבלה כסף, שיעבדה עצמה והתקדשה].

סע' ג. כשאמרה תן לפלוני ואתקדש לו, ונתן וקידשה בהנאה שנעשו דבריה - מקודשת [ונאן קמ"ל ב' חידושים: א) כדין ערב - הנ"ל, ב) כשם שעבד כנעני - זוכה בעצמו אף שלא שילם מכספו, כך פלוני זוכה באשה, אף שלא שילם מכספו].

סע' ד. כשאדם חשוב קיבל ממנה - דמתקדשת בהנאה שיש לה שאדם חשוב קיבל ממנה (כדלעיל בסי' כז סע' ט).

סע' ה' - הילך מנה והתקדשי לפלוני, וקיבלה - מקודשת [כדין עבד כנעני - דפלוני זוכה באשה אף שלא שילם מכספו (סע' ג)].

סע' ו' - התקדשי בדינר ונתן משכון עד שיתן דינר - אינה מקודשת [כיון שמנה (דינר) אין כאן - משכון אין כאן (גמ')].

ונחי רשב"א ורמב"ן וראב"ד - במקרה שהתחייב לה [בשיעבוד משכון למנה, או בשטר], האם מקודשת.

סע' ז' - אמר הרי את מקודשת לי ב-100 דינרים, ונתן לה דינר אחד [ולרוה"פ ה"ה בנתן לה 99 דינר ונמצא חסר דינר]:

אם אמר ב-100 דינרים סתם ונמצא דינר חסר - מקודשת, וישלים החסר [דהוי כאומר ע"מ שאתן לך בעתיד].

אך אם אמר ב-100 דינרים אלו (שו"ע), וי"א (רמ"א) אף באמר ב-100 דינרים סתם והתחיל למנות לתוך ידה -

אינה מקודשת עד שישלים דינר אחרון [דבמקרים אלו אין דעתה להתקדש עד שתקבל דינר אחרון].

סע' ח' - הסכימו להתקדש אך לא הסכימו על הסכום - ואח"כ תבעו זה את זה וקידשה, יעשו כדברי הנתבע.

סע' ט' - קידשה "בכוס זה" - האם קידשה בכוס או בתוכנו, או בשניהם:

קידשה בכוס שיש בה:			
שמן	יין	מים	
בשמן	בכוס	בכוס ובמים	שו"ע סתם (כר"ת ורמב"ם) - קידשה:
בכוס ובשמן	ביין	בכוס	שו"ע י"א (כרש"י ור"ח) - קידשה:

הנפק"מ: דאם יש שוה פרוטה במה שקידשה - מקודשת, ואם אין בו ש"פ - ספק מקודשת.

סע' י' - ביקשה ממנו דבר ונתן לה ע"ד לקדשה - האם מקודשת:

מקרה א' (גמ') - היא פתחה וביקשה דבר, והוא שאל - "אם אתן לך האם תתקדשי לי בכך"? **אם אמרה "כן"** וקיבלה - מקודשת, אך אם אמרה "תן" או "נתון תתן" וקיבלה - אינה מקודשת [דעניינס תן ואל תשחק עמי].

מקרה ב' (מח' ראשונים) - אם בשעת נתינה אמר "הרי את מקודשת"! שלא בלשון שאלה, וקיבלה בשתיקה - מקודשת, אך אם אמרה "תן" וקיבלה - אינה מקודשת (רמ"א וכ"נ מהשו"ע, שלא כ"כ"א בר"ן - שמקודשת).

מקרה ג' (מח' ראשונים) - הוא שאל "אם אתן לך וכו'" וקיבלה - ספק מקודשת (רמ"א כר"ן, שלא כ"כ"א בר"ן - שמקודשת).

נוטריקונים לנושאי הסע' בסי' כט - קידשה בדבר כמעט טוב:

א - אם נתן דינר במתעמ"ל, אינה מקודשת. **ב-ד** - קידשה בהנאה, מקודשת. **ה** - הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת.

ו - ונתן משכון עד שיתן דינר, אינה מקודשת. **ז** - זעיר, קידשה ב-100 דינר ונתן דבר זעיר דינר אחד, האם מקודשת.

ח - חייב התובע לקידושין לשלם לפי דרישת הנתבע. **ט** - 'טן דוי' [=2], קידשה "בכוס זה", האם קידשה בכוס, או

בתוכו, או בשניהם. **י** - יהיב, ביקשה ממנו כלי, ויהיב [=נתן] לה ע"ד לקדשה, האם מקודשת.

עיקרי מבחן השולחן

הלכות חופה וקידושין
(אבן העזר, חושן משפט)

שאלות לחזרה
ממבחני הסמכה
ל"יורה יורה"

[ומראי מקומות לתשובות]

לפי סדר הסימנים
והסעיפים,
שיועילו מאוד לנבחני
"יורה יורה"

הקדמה ל"עיקרי מבחן השולחן" - ראה בעמ' הבא.

"קְנָה לך חבר" [חשיבות הכתיבה]

חשוב לִסְכֵם את הלימוד ולענות על השאלות [המצייב] בכתב ולא להסתפק בלימוד בעל פה, מכמה טעמים:

עיקר הלימוד - כתב המהרש"א בבבא בתרא א/ב "אשרי שבא לכאן ותלמודו בידו": יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא **מכתיבת יד** אשר על כן נקראו החכמים סופרים (עכ"ל). וידועה המליצה על המשנה במסכת אבות פ"א מ"ו "קנה לך חבר": אל תקרא "קנה" אלא "קנה" = קולמוס, כלי כתיבה. (וע"ע במו"ק כח"א, בכתובות ע"ב, בפסחים נ"א, בחולין ט"א, במאירי סוף מסכת נדה ובשו"ת משנה הלכות ח"ו סי' קס"ה ד"ה אהוב). **וסיכום במתכונת של "עיקרי השולחן" - ראה בהערה¹.**

חידוד הנלמד - הכתיבה מסייעת לחדד את הנלמד, כי פעמים נראה לו שהבין, אך כשבא לכתוב הוא מתקשה ומגלה שיש צורך לחדד את לימודו. (הרה"ג מצליח מאזוו זצ"ל הי"ד היה אומר: "ע"י הבעת הדברים בכתב המחשבה מתבהרת, ולפעמים אינני מרגיש שיבוש שיש בדברים, רק אחרי שאני מעלה אותם על הכתב").

הרגל בכתיבה - ע"י הכתיבה הלומד מתרגל לסדר כל תשובה בסדר הנכון: מהמקורות בגמרא ועד לפסיקת ההלכה. בפרט אלו העומדים להיבחן בכתב, חשוב שיתרגלו לכך מבעוד מועד, כי לעיתים המעמד של שעת המבחן מרגש ומקשה על סידור התשובה ותכנון הזמן כראוי.

טו"ב [=17] עצות ללומדים²

- א. **סיכום בסמוך לנלמד** - כלומר בגמר לימוד הסעיף או מספר סעיפים, כשהחומר זכור לך היטב, סכם את הנלמד וענה על השאלות, ואל תשאיר זאת לגמר הלימוד או סמוך למועד המבחן, מפאת השכחה המצויה, ועוד שעלול להתברר לך שלא הכנת את עצמך לרמת הבחינה כראוי.
- ב. **קרא את השאלה פעמיים** - כדי לוודא שהבנת היטב את כוונת השאלה.
- ג. **ענה על השאלה בכוחות עצמך** - ורק אח"כ עיין במראי מקומות לתשובות שבי"עיקרי השולחן".
- ד. **רשום ראשי פרקים או לפחות נקודות לתשובה** - ורק אח"כ כתוב תשובה מסודרת וברורה, מכיון שפעמים בקריאת השאלה נזכרים בפרטים, וכשבאים לכתוב זה נשכח.
- ה. **התשובה לא תהיה קצרה מדי ולא ארוכה מדי** - פעמים החכמה היא לא 'מה לכתוב', אלא 'מה לא לכתוב'.
- ו. **הקפד על סדר השתלשלות ההלכה** - מהמסד עד הטפחות, לאמור: גמרא, ראשונים, טור, ב"י, שו"ע, נו"כ [נופסקי דורנו במידת האפשר]. ציין היכן התחדש כל דין, האם זה בגמ' או בראשונים וכו', עם מקור מדויק לדבריך [באיזה מסכת/דף/עמ'סימן/ע"פ] - בכדי שזו תהיה כעדות שניתן לבדוק אם אפשר להזימה.
- ז. **כתוב בכבוד על המחברים ולא בחריפות** [ע"ע ב"לקט הקמח" לרבי משה חאגיז (הלי כבוד חכמים על השו"ע יו"ד) וב"רוח חיים" לגר"ח מוולאז'ין (על מסכת אבות פ"א מ"ד)].
- ח. **הכתב** - נאה, מסודר עם רווח בין הפרשיות, שפה ברורה [שאינה צריכה פירושים], דקדוקי לשון, סימני פיסוק. להימנע ממרכאות ומסימוני פיסוק מיותרים, וכן מראשי תיבות וקיצורים משונים.
- ט. **הבחן בין דין המוסכם להלכה** - לבין דין שיש בו מחלוקת בין השיטות השונות, כגון בין השו"ע לרמ"א.
- י. **מסקנת ההלכה** - חשוב שתופיע בסוף התשובה בקצרה.
- יא. **קרא ובדוק את התשובה** - ורק אח"כ עבור לשאלה הבאה.

עצות לנבחנים [בנוסף להנ"ל]

- יב. **מנוחה ותזונה מספיקה לפני הבחינה.**
- יג. **ארגון הציוד הדרוש למבחן** - כלי כתיבה איכותיים, אוכל, שתיה, אקמול, מטליות לחות, טישו וכיוצ"ב.
- יד. **הקדם למבחן** - ומצא מקום נוח, מואר, מאוורר ושקט שאין בו המולה שתפריע לריכוזך.
- טו. **קרא תחילה את כל השאלות** - סמן את הידועות לך היטב, ענה עליהן תחילה ואח"כ על השאלות הקשות.
- טז. **תכנן את הזמן** - כדי שתספיק לענות על כל השאלות בזמן שהוקצב לך.
- יז. **היה רגוע** - ואל תחשוש, חזק וקוה אל ה' וב"ה תצליח!

¹ **בסיכום תובא** - השתלשלות ההלכה מהמקורות בגמרא ועד לפסיקת ההלכה. עם התייחסות ל: א. מהו נושא הסוגיה; ב. מהו המקור בגמרא, ומהם שמות התנאים או האמוראים ודעותיהם; ג. מהן שיטות הראשונים והאחרונים; ד. כמי פסק השו"ע וכמי פסק הרמ"א (כאיזה תנא, אמורא, ראשון). ה. מהם הדינים העיקריים שנוספו בנושאי הכלים; ו. מה ההלכה למעשה: **למעונינים לסכם במתכונת של "עיקרי השולחן" - כיוון המחשבה לאורך כל הכתיבה צריך להיות: האם נושא זה שייך לעיקר הסעיף, או להרחבה לסעיף. מי שיתמיד בכך ידע להתמקד בעיקר.**

² בעריכת העצות שלקמן נעזרנו בדברי הרה"ג שמואל קדר זצ"ל, ובמאמר "קנה לך חבר" להרה"ג מאיר מאזוו שליט"א.

הקדמה ל"עיקרי מבחן השולחן"

לתשומת לב הלומדים - לקמן מובאות מאות שאלות שליקטנו מכ-12 מבחני הסמכה ל"יורה יורה", שהיו בשנים האחרונות. את השאלות ערכנו לפי סדר הסימנים, והוספנו עליהם ציונים ומראי מקומות לתשובות, והפניות לעמ' הרלוונטי בספר זה.

חלק זה נבדק והוגה ע"י הגאון רבי שלמה סויסה שליט"א, בוחן בכיר בוועדת "בחינות והסמכה". בסוף הגהתו, סיכם במילים: "נהייתו מאוד".

עיקרי השולחן

אבן העזר

הלכות קידושין, חופה, כתובות, גיטין

אבהע"ז סימן כ"ו - שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה, ובו ד' סעיפים

1. האם חוששים לקידושין:
 - א. באנוסים שחיים יחד (ריב"ש ברמ"א סעי' א, ח"מ ג, עמ' 20).
 - ב. בנישואין אזרחיים (בהרחבה לסעי' א, עמ' 21).
 - ג. בפנוי ופנויה שחיים כזוג נשוי (כיון שלא קידשה - אינה מקודשת, ואם עשו תשובה - ראה בפת"ש ב' בשם המקנה, עמ' 20).
2. נישואין אזרחיים

אדם שנשוי עם אישה בנישואין אזרחיים, ועתה חזר בתשובה האם בת זוגתו נחשבת לאשת איש? נמק' (סי' כו בהרחבה לסעי' א', ופת"ש ב, עמ' 20)
3. מקדש ע"י חופה האם היא מקודשת? (סעי' ב', מחי' שו"ע סתם וי"א בשו"ע, עמ' 22)
4. המקדש בביאה ללא שידוכין, איזה איסור עובר ומה עונשו? האם מענישים גם את הכלה? האם מותר לקדש בביאה לאחר שידוכין? (סי' כו סעי' ד', פת"ש ו', עמ' 23)³
5. קידושין בלילה

באר דיון הלכתי המובא בפוסקים בתוקפם של קידושין בלילה! והאם בקידושין הנוהגים בימינו בטבעת יש חשש עפ"י נידון זה? (סי' כו פת"ש ז' בהרחבה לסעי' ד', עמ' 24)⁴

אבהע"ז סימן כ"ז - כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא, ובו י' סעיפים

1. כסף הקידושין (סעי' א')
 - א. בכסף או בטבעת דווקא? (רמ"א סעי' א, ב"ש א', עמ' 28-29).
 - ב. האם מקודשת כשאומר טלי קידושך מע"ג קרקע? (פת"ש ג' בהרחבה לסעי' א, עמ' 28).
 - ג. האם מקודשת כשאומר לה ע"מ שתקבלי מאתיים וזו ונתן לה שווי מאתיים וזו בעל כרחיה? (הרחבה לסעי' א עמ' 29, מחי': מהרי"ט, ב"ש ב, ופת"ש ב' בשם המקנה).
2. פרט לעניין מה מקישים הויה ליציאה, ולעניין מה לא מקישים ומה הטעם בזה:
 - א. במחובר לקרקע (ב"ש א, הרחבה לסעי' א, עמ' 28)
 - ב. טלי קידושך מע"ג הקרקע (פת"ש ג, הרחבה לסעי' א, עמ' 28)
 - ג. לקדש בלילה (סי' כו פת"ש ז, ושם בהרחבה לסעי' ד, עמ' 24)⁴
3. לשון הקידושין

כלה שאינה דוברת עברית, האם צריך להקפיד לתרגם לה את לשון הקידושין לשפתה? (סי' כו סעי' א', ט"ז ססיק א', אוהצ"פ ס"ק י" אות א', ובדברינו שם עמ' 27-28)

³ חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות (סעי' ד), ואם עבר וקידש בביאה - מכין אותו ולא אותה (פת"ש ו, עמ' 23).

⁴ אף ש"א שאין ליתן גט בלילה, מ"מ אם קידש בשטר - הוי ספק מקודשת, אך בקידושין בכסף - כו"ע מודים שיכול לקדש בלילה (פת"ש ז, עמ' 24).

4. לשונות הקידושין

א. עולה חדש שקידש אשה ישראלית בשפת האם שלו בתרגום מלשונות הודאיים שהם נוסח של קידושין או בלשונות המסופקים, מה הדין: 1. כאשר האשה אומרת שלא הבינה (סי' כז סעי' א-ג)⁵. 2. כשהעדים אינם יודעים אם היא הבינה או לא, והיא טוענת שכן הבינה - כשנשאלה על כך מיד לאחר מעשה הקידושין, או אחרי שבוע (פתי"ש ו' ובדברינו בסעי' ב עמ' 30).

ב. דיבר הבעל עם האשה על עסקי קידושין באופן שהוי קידושין, כגון היכן יגורו כשינשאו והיכן לפתוח חשבון בנק משותף וכדו', והיא קבלה ממנו טבעת, וחשבה לשם קידושין, והבעל טוען שכלל לא התכוון לכך, מה הדין? (סי' כז סעי' א-ב)⁶.

5. אמר 'הרי את נשואתי' - האם נחשב לשון קידושין מועיל, ומדוע? (סעי' ג, מחי' רשב"א ורמ"א, וכו' ובי"ש ח', עמ' 32)

6. האם יש להקפיד לומר "הרי את מקודשת ליי" לפני נתינת הטבעת, ומה הדין בנתן את הטבעת ואח"כ אמר "הרי את מקודשת ליי"? (פתי"ש יב, הרחבה לסעי' ג, עמ' 33)

7. בשעת הקידושין לא אמר "ליי" (סעי' ד', עמ' 34)

א. האם מקודשת? (מחי' שו"ע ויש מחמירים)

ב. ומה הדין אם היו משודכים? (פתי"ש יד: וכו' - שמקודשת, וכו' - שאינה מקודשת, עמ' 34).

ג. פרט ב' מקרים שחוששים לקידושין אף שלא אמר "ליי"! (עמ' 34)

8. באר ונמק האם חלים הקידושין במקרים הבאים:

א. אמר: 'הריני אישך', 'הריני בעלך'. (סעי' ו', עמ' 38)

ב. נתן הכסף לאחד ואמר לו: 'הרי אתה חמי', ולא אמר 'בתך מקודשת ליי'. (שם מחי' רמ"א וכו' מ"ז).

9. האם מקודשת בנתנה היא ואמרה היא, ומה הדין בנתנה לאדם חשוב? (סעי' ז', ט)⁷.

10. קידושין ע"י הכלה

א. כלה תחת החופה, שמסרה בשתיקה טבעת לחתנה, האם נחוש לקידושין במקרה שהחתן נחשב לאדם חשוב? (סעי' ז, ט)⁸.

ב. הגדר מיהו אדם חשוב לעניין זה? (נח' רא"ש ורשב"א, בסי' כז בהרחבה לסעי' ט, עמ' 41)

11. האם אף בימינו ניתן לקדש בפרוטה? (סעי' י, ח"מ כד, בה"ט ב, עמ' 42)

אבהע"ז סימן כ"ט - שצריך ליתן הכסף במתנה שלימה, ודין המקדש במשכון, וכו', ובו י' סעיפים

1. "הרי את מקודשת לי בטבעת זו על מנת שתחזירי לי את הטבעת" - האם מקודשת במקרים הבאים, ומדוע?

א. בקידשה בטבעת (סעי' א, עמ' 47)

ב. קידשה בהנאה שנהנית תוך הזמן (רמ"א שם)

ג. האם מקודשת כשקידשה בטבעת שהאשה הקנתה לו על מנת להחזיר לה לאחר ל' יום (רמ"א שם)

2. מתנה על מנת להחזיר (סעי' א', עמ' 46-47)

איתא בגמ' קידושין ו/ב "אמר רבא הילך מנה על מנת שתחזירו לי, במכר לא קנה, באשה אינה מקודשת".

⁵ כאן נאמנת לומר שלא הבינה, אולם ע"ע בדברינו בטבלאות המסכמות בסעי' א-ב, עמ' 27, 30.

⁶ דין קידשה בשתיקה - בסעי' א' עמ' 27, וכשהאיש טוען שלא נתכוון לקדשה - סעי' ב' עמ' 30. ונראה שדווקא כשאמר לשון קידושין והוציא מפיו לשונות הללו - אינו נאמן לומר לא התכוונתי (כמדויק מהב"י בשם הרא"ש עמ' 30 הע' 17), אך נתן בשתיקה - יתכן שנאמן לומר שלא התכוון לקדשה.

⁷ נתנה היא ואמרה היא - אינה מקודשת (סעי' ז, עמ' 39), ואם נתנה לאדם חשוב והוא קידשה - מקודשת (סי' כז סעי' ט עמ' 41, וסי' כט סעי' ד עמ' 52), ואם האדם החשוב קיבל ממנה בשתיקה - נח' אם מקודשת (סעי' ז, עמ' 39). ונראה שמח' זו אף בנתנה לו תחת החופה.

⁸ נתנה לאדם חשוב - ראה בהע' 7.

ספרים שהוזכרו בספר זה [רשימה חלקית]

ספרי אחרוני זמננו

אוצר הפוסקים, מכון אוצר הפוסקים, ירושלים, תש"ן, על השו"ע אבהע"ז

אמת ליעקב (ח"ק, מהד' ב), רבי יעקב פרץ, ירושלים, תשס"ז

אנציקלופדיה תלמודית - ביאור תמציתי לנושאים תלמודים והלכתיים, אמ"ת, ירושלים, תש"ז-תשפ"א

בית חתנים, אפיקי מים (ח"ק), רבי משה פנירי, ירושלים, תשס"ו, תשע"א

ברכת השם, תפילה למשה (שו"ת), רבי משה לוי, ישיבת "כסא רחמים", בני ברק, תש"ס, תשס"ד

הליכות שלמה, רבי שלמה זלמן אויערבאך, הלכות וחיידושים, ירושלים, תשס"ז

הנשואין כהלכתם (מהד' ג), רבי בנימין אדלר, ירושלים, תשע"ו

חזון איש, רבי אברהם ישעיהו קרליץ (נלב"ע תשי"ד), ליקט הרב שמואל גרינמן, בני ברק, תשס"ו

טהרת הבית, הראשל"צ רבי עובדיה יוסף, מכון מאור ישראל, ירושלים

ילקוט יוסף (ח"ק), הראשל"צ רבי יצחק יוסף, ירושלים, תשס"ה

ימי טוהר (הל' נדה), רבי ינון יונה, תכלת מרדכי, ירושלים, תשנ"ח

כתובה כהלכתה, רבי שמואל אליעזר שטרן, בני ברק, תשנ"ו

מועדים וזמנים, רבי משה שטרנבוך, [ראב"ד בד"צ העדה החרדית], ירושלים

מעשה נסים, הערות על שו"ע אבהע"ז, מהד' "ראש פינה"

משנה הלכות [הל' כתובות], רבי יעקב הלוי שפיצר, תשמ"ו

משפט הכתובה (ח' חלקים, מהד' ב), רבי אליהו חיים בר שלום, ירושלים, תשע"א

נטעי גבריא, רבי גבריא ציננער [מבדוקלין, ניו-יורק], ירושלים, תשס"ט

קובץ העזר (ח"ק), רבי י' קורקוס, ורבי נ' סלמני, ירושלים, תשס"ט

שו"ת אגרות משה, רבי משה פיינשטיין, ניו-יורק, תשמ"א

שו"ת ברכת יהודה, רבי יהודה ברכה, ירושלים, תשס"ה-תשע"ז

שו"ת דברי בניהו, רבי בניהו דין, ירושלים, תשנ"ה-תשפ"א

שו"ת היכל שלמה (ח"ק), רבי עדאל [ב"ר שמואל] קדר, ירושלים, תשע"ו

שו"ת וישב הים, רבי יעקב משה הלל, אהבת שלום, ירושלים, תשנ"ד

שו"ת חזון עובדיה, שו"ת **יביע אומר**, שו"ת **יחזה דעת**, הראשל"צ רבי עובדיה יוסף, מכון מאור ישראל, ירושלים

שו"ת מאמר מרדכי, הראשל"צ רבי מרדכי אליהו, דרכי הוראה לרבנים, ירושלים, תשע"ה

שו"ת מלאכת שלמה, קונטרס **מלאכת שלמה** (ח"ק), הראשל"צ רבי שלמה משה עמאר, ירושלים (הקנו' בהוצ' המועצה דתנית ירושלים, תשע"ט)

שו"ת ציץ אליעזר, רבי אליעזר יהודה וולדינברג, ירושלים, תשמ"ה

שו"ת שבט הלוי, רבי שמואל הלוי ואזנר, בני ברק, תשס"ב

שו"ת שמש ומגן, רבי שלום משאש, רבה של ירושלים

שובע שמחות [דיני שבע ברכות], רבי שריה דבליצקי, בני ברק

שובע שמחות, הראשל"צ רבי יצחק יוסף, ישי' אור ודרך, ירושלים, תשמ"ח

תורת הקידושין, רבי מאיר פנחס, ירושלים, תשע"ט

אבני מילואים, רבי אריה לייב הכהן, על שו"ע אהע"ז

אורים ותומים, רבי יונתן אייבשיץ, על חו"מ

באר היטב, רבי יהודה אשכנזי, על השו"ע

ביאור הגר"א, רבי אליהו מוילנא, על השו"ע

בית מאיר, רבי מאיר פוזנר [אב"ד שאטלאנד], על השו"ע

בית שמואל, רבי שמואל ב"ר אורי שרגא פייבוש, על שו"ע אהע"ז

בן איש חי, שו"ת **רב פעלים**, רבי יוסף חיים

ברכי יוסף, רבי חיים יוסף דוד אזולאי, [החיד"א], על השו"ע

גט מקושר, רבי אריה לייב צינץ, על אהע"ז הלכות גיטין

דגול מרבבה, רבי יחזקאל לנדא, על השו"ע

הג' אשרי' [על הרא"ש], רבי ישראל איסרל [מקומז]

המקנה, רבי פנחס הלוי הורוביץ, על קידושין ואהע"ז

חכמת אדם, רבי אברהם דאנציג [מו"צ דווילנא], על הל' שבשו"ע יו"ד

חלקת מחוקק, רבי משה לימא, על השו"ע אהע"ז

ט"ז, טורי זהב, רבי דוד ב"ר שמואל הלוי, על השו"ע

טור, רבינו יעקב בן הרא"ש, הוצאת "מכון ירושלים", תשנ"ג

טיב קידושין, רבי אריה לייב צינץ, על אהע"ז הלכות קידושין

כנסת הגדולה, רבי חיים בנבנשת [רבה של אומיר], ביאור לטור והב"י

כף החיים, רבי יעקב סופר, על השו"ע או"ח ויו"ד

לבוש [עטרת זהב, עיי' שושן], רבי מרדכי יפה [תלמיד הרמ"א], על השו"ע

משנה ברורה, רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, על השו"ע או"ח

נהר מצרים, רבי רפאל אהרן בן שמועון [ראב"ד במצרים ואגפיה, דפוס ראשון בתרס"ח], הוצאת מכון טוב מצרים, ירושלים, תשס"ז

נחלת שבעה, רבי שמואל הלוי סג"ל [תלמיד ה"י"], אוצר הפוסקים, ירושלים, תשס"ו, דיני שטרות

סמ"ע, ס' מאירת עינים, רבי יהושע פלק כ"ץ [תלמיד הרש"ל והרמ"א], על שו"ע חו"מ

ערוך השלחן, רבי יחיאל מיכל [ב"ר אהרן הלוי] עפשטיין, מהדורת "עוז והדר", תשע"ה, על סדר השו"ע

פני יהושע, ר' יעקב יהושע פאלק, [נלב"ע בתקט"ז, גרמניה], על התלמוד

קובץ שיעורים, רבי אלחנן וסרמן [תלמיד ה"חפץ חיים"], על התלמוד

קיצור שלחן ערוך, רבי שלמה גאנצפריד, עם הע' הראשל"צ רבי מרדכי אליהו, דרכי הוראה לרבנים, תש"ע

רמב"ם (משנה תורה, י"ד החזקה), רבי משה בן מימון

רעק"א, רבי עקיבא איגר, שו"ת והגהות על שו"ע

ש"ך, שפתי כהן, רבי שבתי הכהן, על שו"ע

שדי חמד, רבי חיים חזקיהו מדיני, כללים ודינים

שו"ת דרכי נועם, רבי מרדכי הלוי, [אב"ד בקהיר]

שו"ת חתם סופר, רבי משה סופר

שו"ת כנסת יחזקאל, רבי יחזקאל קצנלנבוין, אלטונא, תצ"ב

שו"ת מהר"י בן לב, רבי יוסף בן לב

שו"ת מהר"ם אלשקר, רבי משה אלשקר

שו"ת מהר"ם מרוטנבורג, רבי מאיר בן ברוך [רבו של הרא"ש]

שו"ת מהרי"ט צהלון, רבי יום טוב צהלון

שו"ת נודע ביהודה, רבי יחזקאל לנדא

שו"ת שב יעקב, רבי יעקב כ"ץ, פרנקפורט, תק"ב

שלחן ערוך, רבי יוסף קארו, באבהע"ז - מהד' מכון "ראש פינה", תשס"ז, ובחו"מ - מהד' מכון "מורשה להנחיל", תשס"ט

שער המלך (על הרמב"ם), רבי יצחק נויס בילמונטי (שאלוניקי, תקל"א)

רשימה נוספת של 260 ספרים - מחבריהם ותקופתם שהוזכרו בספרינו, ראה ב"עיקרי השולחן" הל' נדה עמ' 538.

נוטריקונים לזכירת נושאי הסימנים בהל' חופה וקידושין*

הסימן	הנוטריקון	נושא הסימן
אבן העזר		
הל' קידושין (גמ' קידושין)		
כו	כסף ולא בביאה	שלא לקדש בביאה, ואיסור ביאה על הפנויה
כז	כבוד זכר, שהוא יאמר ויתן	כיצד לשון הקידושין, ושיאמר הוא ויתן הוא
כט	כסף טוב, כמעט טוב	שצריך ליתן הכסף במתנה שלמה, והמקדש במשכון
לד	לברך דבר הקידושין	ברכת אירוסין [/קידושין], ואם צריך עשרה
מב	מתקדשת ברצונה, ובעדים	אין מקדשין אלא לרצון האשה, ובפני שני עדים
הל' חופה/נישואין (גמ' כתובות)		
סא	סובבת אותו [בחופה למנהג אשכנז]	חופה לעניין מה קונה
סב	ס(ש) בע ברכות	דיני שבע ברכות
סג	נסוג [אחר בעילת מצוה], אשר צג אגוז	בעילת מצוה וברכתה
סד	סייעתא דשמיא בזמן	זמן הנישואין
סה	סדר השמחה	מצוה לשמח חתן וכלה, ודין מת וכלה
סו	כסותה	דיני כתובה
הל' גיטין (גמ' גיטין)		
קכו	קפידא בכתיבת הגט ודקדוקו	נוסח לשון הגט ודקדוק אותיותיו
חושן משפט		
הל' עדות (גמ' סנהדרין)		
לג	לא ג' (לרמ"א: "שלישי בראשון" - פסול)	פסולי עדות מחמת קורבה
לד	לא דתי	עדים הפסולים מחמת עבירה
הל' שטרות (גמ' גיטין ובבא בתרא)		
מב	מזדייף בתוכו, מתי יד בעל השטר בתחתונה/בעליונה	כותבין השטר בכל לשון, ואם אין המטבע מפורש בו
מז	מחזיר דבריו	חזרת השטר בשיטה אחרונה, וקיום מחקים ותליות
מט	מכירים טוב, מכירים טעות	שיכירו העדים שם הלווה והמלוה, ודין טעות

נושאי הכלים:

באבן העזר - זה הב"ש, ח"מ וט"ז, וסימנך בנישואין צריך בית חם מזהב.

בחושן משפט - זה הש"ך וסמ"ע (ספר מאירת עינים), וסימנך הש"ך [הדיין] צריך להאיר עיני ישראל.

ומיקומם בעמ' הב"ש - בצד החיצוני של העמ', ו**הח"מ** - בצד הפנימי.

הש"ך - בצד החיצוני של העמ', ו**הסמ"ע** - בצד הפנימי.

*הנוטריקונים לס' כט, סא, סג, לד, מד - הם מהספר רמזים לשולחן, להרה"ג אהרן אליהו שליט"א, דומ"צ בקרית ארבע.

ברוך רחמנא דסייען מריש ועד כאן, ומעתה ועד עולם!